

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií**

Antonín Matějovský

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NETRADIČNÍ RELIGIOZITA ČESKÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ

Vedoucí práce: Ing. Libor Prudký

Praha 2005

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 19.11.2005

.....
podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Ing. Liborovi Prudkému za vedení mé práce a její konzultování a Mgr. Míše Šmídové za užitečné rady, zejména při práci s programem SPSS.

A. OBSAH

A. OBSAH	4
B. POJETÍ PROBLÉMU	6
1. ÚVOD	6
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	7
2.1. Moderní společnost a náboženství	7
2.2. Diskuze o sekularizaci	9
2.3. Ukazatele oficiálního náboženského života – mezinárodní srovnání	11
2.4. Víra v moderní společnosti	12
2.4.1. Situace v České republice	14
2.4.2. Historický vztah k církvi a víra v České republice	16
C. VÝZKUMNĚ – APLIKAČNÍ ČÁST	18
1. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMŮ	18
1.1. Výzkum ISSP 1998 Náboženství	18
1.2. Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR	18
2. KONCEPT METODIKY	20
2.1. Výzkum ISSP 1998 Náboženství	20
2.1.1. První třídění	20
2.2. Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR	20
2.2.1. První třídění	21
2.2.2. Druhé třídění	21
3. HYPOTÉZY	22
4. VÝZKUM ISSP 1998 NÁBOŽENSTVÍ	23
4.1. První třídění	23
5. VÝZKUM HODNOT VYSOKOŠKOLÁKŮ V ČR	25
5.1. První třídění	25
5.2. Druhé třídění – zjištěné diference mezi vysokoškoláky	28
5.2.1. Socio–demografické a osobnostní charakteristiky	29
5.2.1.1. Otázky, tabulky a interpretace	29
5.2.1.2. Shrnutí	35
5.2.2. Hodnotové preference	36
5.2.2.1. Otázky, tabulky a interpretace	36

5.2.2.2. Shrnutí	40
5.2.3. Hodnotové orientace	41
5.2.3.1. Otázky, tabulky a interpretace	41
5.2.3.2. Shrnutí	51
5.2.4. Normy	53
5.2.4.1. Otázky, tabulky a interpretace	53
5.2.4.2. Shrnutí	60
5.2.5. Otázky po smyslu a víře	62
5.2.5.1. Otázky, tabulky a interpretace	62
5.2.5.2. Shrnutí	68
D. ZÁVĚR	69
E. POUŽITÁ LITERATURA	75

B. POJETÍ PROBLÉMU

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se chci věnovat jistému typu současné víry v České republice a především bližší charakteristice vysokoškolských studentů, u nichž se objevuje. Tato víra je poměrně častá a její vymezení dost široké. Asi nejlépe ji lze charakterizovat jako netradiční a necírkevní. Impulsem k prozkoumání této problematiky bylo zjištění, že překvapivě mnoho vysokoškoláků ve Výzkumu hodnot na 11-ti fakultách v ČR uvedlo v otázkách týkajících se víry, že věří ve „vyšší moc“ a existenci „ducha či životní síly“. O trochu více bylo těch, co uváděli, že v Boha nevěří anebo o nějaké své víře nemají jistotu. A nejméně těch, co v Boha věří. Různí autoři se ohledně té nejasnosti a neurčitosti ve věcech víry v současnosti vyjadřují různě. Tomáš Halík má například označení „věřící s výhradami“, přičemž se zabývá ve svých úvahách „plachou zbožností“ považovanou jím za velmi typickou v naší zemi (Jan Jandourek 1997). V těchto označeních rezonuje fakt, že spousta lidí u nás v současnosti sice věří v cosi nadpřirozeného, ale nejspíš pro nedostatečnou znalost křesťanské a teologické terminologie a kvůli nedůvěře v církve a instituce jako takové, je jejich víra velmi nejednoznačná a neujasněná. Ivan O. Štampach mluví zase o tzv. „meditativní“ víře či typu spirituality, která má podobu víry v ducha či životní sílu (Ivan O. Štampach 2000). Takto popsaná víra je téměř totožná s tou, kterou v dotaznících upřednostnilo největší procento vysokoškoláků.

Jsem si vědom těžkostí při snaze o bližší zkoumání této netradiční víry. Nejde o zcela jasnou a definovanou problematiku, nicméně je zřejmě příznačná pro současnou podobu religiozity v naší zemi. Právě tato nevyjasněnost je jednou z nejvýznamnějších příčin této mé práce. Její základní cíl je přispět k přesnějšímu vymezení a pochopení této zvláštní religiozity ve vztahu k tradiční religiozitě i k nenáboženským postojům. K tomuto lepšímu pochopení a přesnějšímu vymezení chci přispět především tak, že využiji data z empirických výzkumů a budu zkoumat hodnotové orientace netradičních věřících a porovnávat je s hodnotovými orientacemi tradičních věřících a těch, kteří víru odmítají, případně si s otázkami týkajících se víry neví rady. Základním cílem je tedy vzájemně porovnat vysokoškoláky s odlišnou religiozní orientací a tak blíže a uceleněji charakterizovat netradiční věřící i jejich víru.

V mojí práci přiblížím nejdříve teoretická východiska týkající se náboženství a religiozity a ve výzkumně – aplikační části práce se budu podrobněji zabývat charakteristikou a porovnáváním religiozně odlišných skupin vysokoškoláků. V kratší teoretické části tedy

nejprve uvedu výběr ze sociologických úvah různých autorů, kteří se vyjadřovali k postavení náboženství, sekularizaci a dalším jevům v moderní společnosti, které se přímo váží k problematice současné víry a náboženského uvažování. Dále se pak budu věnovat tomu, jak to vypadá s mírou religiozity mezinárodně. Následovat bude nástin toho, jak se situace vyvíjí v České republice a jak je zpracovávána českými autory. Vztahování se k nadpřirozenu tou již ne úplně tradiční cestou má v současnosti mnoho podob, například fenomén nových náboženských hnutí, která zažila po pádu železné opony rozmach v podmínkách nově se konstituující demokratické a kapitalistické společnosti. Další podobou je třeba určité přemýšlení o nadpřirozenu a o Bohu, které někdy i vychází z tradičních představ, ale není příliš konkrétní a vymezené a není dostatečně podpořeno jasnou náboženskou aktivitou a jasně pro sebe zformulovanými náboženskými představami. Mnoho lidí upřednostňuje poměrně pasivní uvažování o věcech nebo jevech, které je přesahují. Další informace o současné převládající podobě víry budu také čerpat z výzkumů, které proběhly v České republice po roce 1989 a které se touto problematikou zabývaly.

Ve výzkumně-aplikační části mé bakalářské práce se budu věnovat zpracování dat pomocí počítačového statistického programu SPSS a jejich následné interpretaci. Na začátku představím metodologii mé práce a následně budu uvádět interpretace. Data, s nimiž budu pracovat, pocházejí hlavně z Výzkumu hodnot vysokoškoláků prováděného na 11-ti fakultách v České republice v roce 2002. Moje pozornost bude zaměřena na dvě otázky výzkumu, a to otázky č.17 a č.24, v nichž se studenti vyjadřovali ohledně své víry. Budu porovnávat odpovědi studentů, kteří uvedli, že věří ve vyšší moc, ducha či životní sílu s odpověďmi zbytku souboru, tedy jak s věřícími tak s nevěřícími a pochybovači ohledně jakékoliv víry. Základní hypotéza je, že se odpovědi liší, a já uvedu konkrétní podobu těchto rozdílů v rámci hodnotových orientací, preferencí, norem, socio-demografických charakteristik a dalších. Doufám, že se mi tedy tímto postupem v mé práci podaří vykreslit plastičtější charakteristiku netradičních věřících a alespoň částečně nastínit těžko uchopitelnou podobu jejich víry.

2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1. Moderní společnost a náboženství

Náboženství provází lidstvo už od raných dob. Ve Velkém sociologickém slovníku (1996, str. 659) nalezneme definici, že náboženství je „*v nejobecnějším smyslu vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, představa nebo jen pocit, že vedle světa přirozeného existuje nadpřirozený svět*“

(síly, bytosti, mocnosti) a víra, že je člověk na této transcendentní skutečnosti nějakým způsobem závislý“. Sokol jej popisuje jako „...tradiční, soustavný, artikulovaný a veřejný výkon vztahu k posvátnému, k bohům či k Bohu. Jeho zdrojem je úžas i bázeň před tajemstvím světa, života a smrti, typicky spojený s vděčností a s hledáním adresáta této vděčnosti“ (cit. podle Sokol 1998, str.327–328). Člověk se bude asi neustále definovat vůči nějaké nadpřirozené skutečnosti, pouze se bude měnit způsob tohoto vztahování a představa toho, k čemu se vztahuje. Tak jako se mění a vyvíjí společnost, mění a vyvíjí se i její náboženské představy. V této práci se budu snažit lépe postihnout netradiční náboženské představy a skupinu respondentů, kteří je proklamují.

Jak uvádí Lužný (1999), sociologie již od svého počátku řešila problematiku socio-kulturní změny, přechodu od tradiční společnosti k moderní, tedy modernizace. Ta proběhla téměř na všech frontách. Nastaly změny v ekonomickém životě společnosti, především se prosadila industrializace a vyvinul se kapitalistický systém ekonomiky. Došlo k rozdílnému, a to oddělenému, chápání času a prostoru, zvýšila se sociální mobilita, čím dál více lidí se stále přesouvá do měst, a zvyšuje se vzdělanostní úroveň. Se vznikem národního státu se mění i mocenské uspořádání. V neposlední řadě dochází ke změně v charakteru a distribuci vědění. Paradigmata moderního vědění mají své kořeny v konceptech osvícenství, jako je racionalismus, empirismus, prosazování specializace, univerzalismus, pokrok, emancipace, individualismus a sekularizace.

Pro tuto práci je podstatný zejména proces sekularizace, který je velmi těsně spojen s uspořádáním moderního státu, a jeho důsledky. Sekularizace je neoddělitelná od celého procesu modernizace a je tedy jednou ze základní problematiky sociologie při řešení úlohy náboženství v moderní společnosti. K pojmu sekularizace jistě nalezneme spousty definic. Jedna z těch nejobecnějších sekularizaci definuje jako úbytek nadpřirozena z našich každodenních životů. Ve Velkém sociologickém slovníku (1996, str. 122) je sekularizace definována jako „proces oprošťování se širokých vrstev obyvatelstva od náboženských představ a života podle náboženských pravidel“ a dále převádění církevního majetku do světské správy a proces uvolňování sociální a politické sféry společnosti z institucionální závislosti na náboženských organizacích.

O sekularizaci toho bylo jistě napsáno a prodiskutováno velmi mnoho, tato teze o smrti náboženství byla všeobecně a běžně přijímána v sociologických kruzích a patřila k určujícím modelům v sociologickém bádání 19. a téměř celého 20.století. Mnoho myslitelů předminulého a minulého století (Auguste Comte, Émile Durkheim, Max Weber, Karl Marx i Sigmund Freud) věřilo, že náboženství pravděpodobně ztratí postupně svůj význam a moderní

doba a myšlení ho budou prosty, nahradí ho věda či něco jiného (Inglehart a Norris 2004). C. Wright Mills shrnul tento proces takto: „*Kdysi byl svět naplněn posvátnem – v myšlení, praktickém životě a institucionálním zřízení. Po reformaci a renesanci, se síly modernizace rozšířily po světě a sekularizace, důsledný historický proces, zviklal převahu posvátného. V průběhu času by posvátné mělo zmizet úplně ze všech oblastí s výjimkou eventuelně privátní sféry*“ (cit. podle Inglehart a Norris 2004, str.3). Nicméně je nutné dodat, že teorie sekularizace je v posledních desetiletích vystavena vzrůstající odborné kritice. Ta se odvolává na četné ukazatele silného náboženského života v současnosti, jako je například (i přes rozvinutou modernizaci) přetrvávající vysoká návštěvnost bohoslužeb ve Spojených státech, obliba duchovního hnutí New Age v západní Evropě, nárůst fundamentalistických hnutí a nábožensky orientovaných politických stran v muslimském světě, mnoho nábožensko – etnických konfliktů například v Africe a evangelická obroda šířící se Latinskou Amerikou i jinými oblastmi (Inglehart a Norris 2004).

2.2. Diskuze o sekularizaci

Od poloviny dvacátého století tedy různí autoři dávají teorii sekularizace různý význam a platnost. Pro Bryana R. Wilsona (Lužný 1999) má náboženství zdroje ve společnosti, tedy v lokálních, trvalých vztazích relativně blízké skupiny. Souhlasí s tím, že náboženství v prostředí moderní společnosti své funkce ztrácí, ale na druhé straně také přiznává, že náboženství odpovídá na určité hluboce zakořeněné lidské potřeby a proto je stěží nahraditelné, což vede k různým náboženským oživením. Podle Thomase Luckmanna (Lužný 1999) přestává hrát ústřední roli pouze institucionalizované náboženství (tedy církev), nastává demonopolizace náboženského trhu a náboženství se přesouvá hlavně do soukromé sféry. Každé náboženství pro něj představuje sociálně objektivizované systémy významů, které si jedinec osvojuje a které propojují zážitky každodenního života s „transcendentní“ sférou reality. Luckmann vidí určující náboženský proces v procesu socializace jedince v moderní společnosti a zavádí termín „neviditelné náboženství“. Úpadek náboženství je pro něj spíše nahrazení institucionální specializace náboženství jeho novou sociální formou. Peter L. Berger spolupracoval s Thomasem Luckmannem a byl jedním z těch, kteří výrazně přehodnotili svá východiska ohledně teorie sekularizace. V 60. letech obhajoval tvrzení o průkaznosti sociálních procesů sekularizace a zvyšujícím se počtu jedinců, kteří se při interpretaci světa a života obejdou bez náboženství. Později svůj pohled na náboženství v moderní společnosti zrevidoval: „*Dnešní svět, až na nějaké výjimky ... je stejně urputně*

náboženský jako vždycky býval, a někde ještě více nežli v minulosti. To znamená, že celá hlavní část literatury o tom, co historikové a sociální vědci nepřesně označují jako „sekularizační teorie“, se v podstatě mýlí“ (cit. podle Inglehart a Norris 2004, str.4).

S tím, že by náboženství ztrácelo na síle, rozhodně nesouhlasí ani Stark a Bainbridge (Lužný 1999). Ti chápou proces sekularizace jako oslabování moci náboženských organizací a jeho příčinu vidí především ve zvýšené sociální i fyzické mobilitě člověka v moderní společnosti. Ten řeší nejprve ekonomické a sociální vztahy, náboženství až později. Také má větší množství (ale slabších) vazeb, nepřijímá určitou jednotnou víru a nemá konkrétní náboženskou skupinu. Ale přesto je nábožensky založený, je takovým sociálním atomem v nábožensky různorodé sociální síti. Výsledek sekularizace je tedy podle Starka a Bainbridge necírkevní religiozita. Americký sociolog José Casanova (Lužný 1999) se nedomnívá, že náboženství čelí úpadku či marginalizaci, nýbrž, že náboženství opět proniká do veřejné sféry a nastává tedy jeho deprivatizace. Náboženství naplňuje v moderní společnosti tu roli, že brání přílišnému rozšíření státu a trhu, zpochybňuje jejich snahu řídit se podle svých vnitřních norem bez ohledu na normy tradiční a zdůrazňuje princip společenského sdílení a společného blaha oproti individualistickým moderním liberálním teoriím. Náboženství neslouží ve veřejném prostoru jako popírání modernity, ale jako její moderní kritika. Casanova dokládá svoje poznatky na situaci ve Španělsku, Polsku, Brazílii a Spojených státech (Lužný 1999).

Otázku náboženství v současném světě řeší také Ronald Inglehart a Pippa Norris. Tvrdí, že úplně opouštět teorii sekularizace by bylo předčasné, protože tento koncept vysvětluje podstatnou část toho, co se ve skutečnosti děje. Nicméně náboženství hraje ve světě stále velmi důležitou roli, nezmizelo a rozhodně to nevypadá, že by se tak chystalo učinit. Proto vypracovali novou zrevidovanou verzi teorie sekularizace, která klade důraz na to, do jaké míry mají lidé pocit existenční jistoty. A od toho se následovně odvíjí úloha tradičního náboženství, míra religiozity a sekularizace (Inglehart a Norris 2004).

V Čechách problematiku současné religiozity mezi jinými doširoka teoreticky rozebírá Tomáš Halík (např. Co je bez chvění, není pevné 2002, Vyzván i nevyzván 2004) který se domnívá, že náboženství v novověku bylo spíše částečně vytěsněno, než úplně překonáno. Ohledně současnosti poukazuje jednak na jevy svědčící o náboženském oživení, jako je návrat náboženství do veřejné sféry, růst zájmu o „spiritualitu“ a „nová náboženská hnutí“. Ale také řeší krizi tradičního institucionálního křesťanství. Křesťanství bylo dlouhou dobu silou, která integrovala společnost. Touto integrující silou se v určité době stala věda, ale pro svou komplikovanost a z dalších důvodů tuto roli ve 20.století ztratila. Získaly ji zčásti například nacionalismus či kapitalistická ekonomika. Rozhodující integrující sílu v současnosti na

Západě vidí Halík v médiích, která nabízí příběhy, symboly a ovlivňují styl myšlení a chování lidí (Halík 2004, str. 32 – 55).

2.3. Ukazatele oficiálního náboženského života – mezinárodní srovnání

Postihnout náboženský život v současnosti mezinárodně je velmi široké téma. Podrobněji ho na základě šetření ISSP 1991 a 1998 zpracovává Dana Hamplová v publikaci *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti* (2000). Jak v Evropě tak i mimo ni najdeme země s různou mírou náboženskosti a různými specifickými podmínkami a okolnostmi. Všeobecně mnozí autoři tvrdí, že význam náboženství v celosvětovém měřítku opět stoupá a s procesem sekularizace ve vyspělých průmyslových státech že to není tak jednoznačné, jak se předpokládalo dříve. Náboženství i religiozita ovšem především právě ve vyspělém světě a zejména v Evropě změnila svou podobu a roli ve veřejném životě. V této kapitole chci zmínit ve stručnosti pár údajů týkající se tradičního náboženského života v mezinárodním kontextu, které samozřejmě vypovídají něco i o netradičních formách religiozity. K utvoření lepší představy o celé situaci nám mohou pomoci zpracované výsledky sociologických průzkumů, v nichž respondenti odpovídali na otázky týkající se náboženského chování a představ, tedy konkrétně vyznání, návštěvnosti bohoslužeb, hodnot, norem...atd.

Inglehart a Norris (2004) podle své teorie založené na pocitu existenční jistoty a podle zpracovaných dat ze Světové studie hodnot (World Value Survey) prokazují, že sekularizace se nejvíce projevuje v rozvinutých bohatých částech světa, zatímco v chudších oblastech, mezi lidmi vystavenými různým druhům ohrožení, význam religiozity přetrvává. Míra religiozity tedy záleží především na tom, zda a jak jsou lidé existenciálně zaopatřeni a zda čelí nějakým bezprostředním nebezpečným situacím. Avšak také jsou přesvědčeni, že z většiny zemí, kde existuje relativně bezpečné prostředí (Evropa, USA), se určité náboženské prvky zcela nevytratily (Inglehart a Norris 2004).

Lze poukázat na fakt, že ve výzkumech a v úředních dokumentech se stále většina Evropanů označuje za katolíka či protestanta. Podle mezinárodního šetření ISSP 1991 provedeného ve vybraných zemích světa a šetření ISSP 1998 za Českou republiku je největší procento lidí (70 až 90%) hlásících se ke katolickému či protestantskému typu vyznání v Irsku, Itálii, Slovinsku, Polsku, Rakousku, Norsku, USA a na Filipínách. Mezi zeměmi, kde se ke křesťanství hlásí 20 až 50% populace, jsou Česká republika, bývalá NDR, Nizozemí, Rusko a Velká Británie. Nicméně životaschopnost tradičního náboženství, jeho trvalý vliv na každodenní život lidí ve vyspělých průmyslových společnostech upadá. To odkazuje k tomu,

že ukazatel deklarovaného vyznání nebude mít přílišnou vypovídací hodnotu o skutečném významu náboženství pro jednotlivce a o podobě víry. Nemusí mnoho vypovídat o vážnosti náboženské víry, případně vlivu církve. Jeho význam je spíše kulturně symbolický, tedy vypovídá o určité kulturní orientaci společnosti. Spousta lidí se hlásí k určitému vyznání, protože to chápe jako přihlášení se k určité historické a kulturní tradici, která je často silně provázaná s významným prvkem národní identity (Hamplová 2000).

Trochu spolehlivějším ukazatelem oficiálního náboženského života a religiozity, který mimo jiné také vypovídá o důvěře v církvev, je návštěvnost bohoslužeb. Co se celkového trendu v průmyslových zemích týče, pak za posledních padesát let klesl počet lidí, kteří se bohoslužeb účastní. Což také znamená, že církvev ztrácí svou autoritu a možnost ovlivňovat názory veřejnosti. Kromě Evropy probíhá podobný scénář i v ostatních vyspělých zemích jako Kanada, Nový Zéland či Japonsko. Jistou výjimku lze shledat například ve Spojených státech či v Irsku, kde zastává tradiční náboženský pohled stále vysoké procento populace. Přesto je i v těchto zemích zřejmý posun k sekularizaci. Ve Spojených státech byl tento proces částečně zakryt vysokou mírou emigrace z hispánských zemí (Inglehart a Norris 2004).

Pokud se podíváme na bližší údaje o návštěvnosti bohoslužeb, pak na základě údajů z mezinárodního šetření ISSP 1991 a šetření ISSP 1998 za Českou republiku lze vysledovat tři kategorie zemí. Jednak to jsou státy sekularizované, v nichž se většina obyvatelstva bohoslužeb vůbec nezúčastňuje a podíl lidí chodících do kostela pravidelně i nepravidelně je velmi nízký. Patří mezi ně Velká Británie, Česká republika, východní část Německa a Nizozemí. V těchto státech se za silně náboženského člověka označilo zhruba 5% respondentů. Dále to jsou země relativně sekularizované, kde má náboženství určitý kulturní význam, jako je Maďarsko, Norsko, Nový Zéland a západní část Německa. Zde je malý počet lidí, kteří chodí do kostela pravidelně a těch, kteří tam nechodí vůbec, největší je podíl těch, co chodí do kostela velmi málo a nepravidelně. Za silně náboženské se v těchto zemích označilo zhruba 10% respondentů. Poslední skupinou států jsou ty s relativně vysokým podílem praktikujících věřících. Patří mezi ně obě části Irska, Polsko, USA a Filipíny. V těchto státech velká část populace chodí do kostela každý týden a pouze málo lidí nechodí vůbec. Poměrně vyšší je také podíl silně věřících lidí (Hamplová 2000).

2.4. Víra v moderní společnosti

Je tedy zřejmé z výše zmiňovaných výsledků, že v různých zemích se procento vyznávajících, návštěvnost bohoslužeb a postoj k církvím liší, ale jeden společný trend lze vysledovat.

Celkově, i pokud vezmeme v úvahu různá náboženská oživení v posledních desetiletích a částečný návrat náboženství do veřejné a hlavně politické sféry, ztratil tradiční náboženský život a podpora církve ve vyspělých bohatých státech na své intenzitě oproti minulosti. V tomto lze potvrdit určité předpoklady teorie sekularizace. Mnozí autoři a mezi nimi i Tomáš Halík tvrdí, že například současnou Evropu nevidí jako nenáboženskou, pouze není podle něj křesťansky náboženská. Mění ze způsob, jak lidé chápou pojem „náboženství“ a mění se také podoba religiozity (Halík 2004, str.23-25). Deklarované vyznání respondentů a údaje o návštěvnosti bohoslužeb, jakožto ukazatele oficiálního náboženského života, ovšem rozhodně nepokrývají celý rozsah náboženského vědomí v moderních společnostech. *„Lidé mohou odmítat církev a nemusejí věřit v osobního Boha, ale neznamená to, že odmítají nadpřirozeno a duchovní záležitosti jako celek“* (Hamplová 2000, str. 20). Otázkou tedy zůstává, jakou podobu má náboženství a představy o nadpřirozenu v současnosti a jaké jsou ty netradiční náboženské představy a projevy.

Je evidentní, že *„v moderní společnosti je náboženství mnohem hůře postižitelné než náboženství ve společnosti tradičního typu“* (Spousta 1999, str.11). V současných moderních společnostech najdeme totiž široké rozmezí různých duchovních orientací a jejich klasifikace je dost problematická. Navrhuji následující jednoduché rozdělení. Jedna část lidí se stále hlásí k tradičnímu náboženství a tradičnímu výkladu víry. Ti se asi nejčastěji účastní bohoslužeb. Další část lidí se dá označit za ateisty a materiálně orientované, kteří odmítají náboženství a nadpřirozeno vůbec. Za ateisty bývají někdy díky hrubým průzkumům mylně označováni i ti, kteří svou víru jen nemají lépe konkretizovanou. Vedle těchto dvou skupin existuje podstatná část těch, kteří se nijak anebo částečně neztotožňují s tradičním náboženstvím, ale nezavrhují ono „nadpřirozeno a duchovní záležitosti jako celek“. Část těchto lidí jistě ovlivní některé z nových náboženských hnutí, v rámci nichž budou konstruovat svoje náboženské představy. A část těchto lidí bude mít nějakou víru, která ale nebude mít zcela pevné rysy, nebude zcela ujasněná a bude rozhodně privátní a ovlivněna různými faktory. Jak píše Hamplová o skutečných obsazích víry rozšířených v běžné populaci: *„...složitější náboženskou či filozofickou literaturou se běžní lidé nezabývají. Jejich představy budou nejspíš celkem neurčité a méně vyhraněné“* (Hamplová 2000, str.20). Tuto víru je celkem problematické nějak konkrétněji uchopit. A jistě se také najdou lidé, které nelze zcela jasně zařadit do žádného z výše uvedených „typů“ a u kterých nejspíše nalezneme smíšené představy a přesvědčení.

Z výzkumu ISSP 1991 a 1998 a z úvah různých autorů je tedy zřejmé, že čistě tradiční religiozita nestojí v hlavním poli zájmu. Nešpor o formálně organizovaných typech religiozity

tvrdí, že se: „...nejedná o nejdůležitější část náboženské sféry, jež by měla být studována. I zkušenosti ze západní Evropy totiž ukazují, nebudeme-li věnovat pozornost podobným indikátorům domácím, že privatizované formy religiozity, stejně jako její implicitní formy, v současnosti vyžadují mnohem větší pozornost“ (Nešpor 1999, str.22). K privatizované formě religiozity lze uvést to, co Halík vypovídá o náboženství a postmoderní době, v níž „...člověk už neporoučí „větru a dešti“, avšak libovolně si konstruuje svá porozumění světu jako televizní divák, nezávazně přepínající programy na mnoha kanálech“ (Halík 1997, str.260).

2.4.1. Situace v České republice

Co se týče konkrétně České republiky, tak ze zpracovaného šetření ISSP 1998 vyplývá, že patří mezi země s nejnižší podporou tradičního náboženství. Bohoslužeb se zde zúčastňuje jen velmi málo lidí a jsou to spíše lidé starší a lidé žijící v menších obcích. Češi také příliš nevěří v existenci osobního Boha a pokud ano, tak to jsou opět lidé starší a také lidé s nižším vzděláním. Ve větších městech se v osobního Boha věří nejméně. Česká republika je prostředím velmi slabé podpory tradičního náboženství, vyhraněných náboženských systémů a organizovaného náboženství vůbec. Ale na druhé straně zde existuje velmi často víra v nějakou formu nadpřirozena. Pouze zhruba jedno procento lidí odmítlo kromě Boha, životní síly a ducha i jakékoliv konkrétní projevy nadpřirozena v životě. Hamplová z dat vyvodila, že základními náboženskými orientacemi v ČR je křesťanství a okultismus, které označila za jakési obecné duchovní proudy společnosti. Okultní religiozitu charakterizovanou vírou v horoskopy, amulety či věštce vyznává velké množství lidí, spíše mladších. Neplatí, že by více vzdělaní lidé zaujíмали racionálnější postoj, spíše častěji „čemusi“ věří, ale neoznačují to pojmem Bůh jako osoba (Hamplová 2000). Tento fakt, že respondenti ve Výzkumu ISSP 1998 místo Boha uváděli poměrně často (přibližně třetina z nich) víru ve „vyšší moc“, „životní sílu či ducha“ případně „nadpřirozenou sílu“, Hamplová ve své studii příliš nerozvádí. To, že část lidí má určité pasivní náboženské představy shrnuje do pojmu okultní religiozita, což asi nebude kompletní pojmenování tohoto problému. Pro mě to ovšem představuje podstatnou informaci o určité podobě víry v současnosti, kterou chci lépe přiblížit. Výše uvedené informace tedy jistě nijak nesvědčí o větším vystřízlivění světa, nýbrž o působení jiného typu religiozity v ČR.

Ohledně působení jiného typu religiozity se nabízí příklad Paula Tillicha, kterého cituje Halík: „Kdo bere život tak, že zůstává jen na jeho povrchu ten jedinec je podle Tillicha ateista – ten, kdo ví o hlubině, ví o Bohu, byť pro tuto hlubinu užívá jiné jméno“ (Halík 2002, str. 349).

Což může být případ mnohých lidí, kteří spíše než by uvedli, že věří přímo v Boha, uvedou, že věří v nějaké nadpřirozené prvky. Otázku, proč se odvracejí od tradiční víry, ale nezavrhnou nadpřirozeno, nechávám otevřenou. Důvody mohou být různé. Jednak v českém prostředí jistě působí nedůvěra v církevní instituce, což má i své historické aspekty. A jednak lidé díky oslabení působnosti církve neznají přesnější výklad víry a tudíž si ani nemusejí být jisti výkladem pojmu „Bůh“. Jinde například Halík interpretuje Tillicha takto: „...nejdůležitější hranice nevede mezi těmi, kteří se považují za věřící, a těmi, kdo se označují za ateisty, nýbrž mezi těmi, kteří jsou vůči otázce po Bohu lhostejní (konvenční věřící stejně jako konvenční ateisté) a těmi, které tato otázka zneklidňuje, které neponechává lhostejnými (jek věřící, tak ateisté)“ (Halík 2004, str.102).

Souhrnně ze všech respondentů šetření ISSP 1998 tedy 17,3% věří, že „existuje boží osobnost“, 23,4% věří v nějakou formu ducha nebo životní síly, 12,3% v nějakou nadpřirozenou sílu, 10,5% nevěří ani v Boha ani žádnou nadpřirozenou sílu a zbytek respondentů má neujasněný postoj anebo je jim to jedno. Tyto data také potvrzují tendenci, že kromě tradičních věřících a ateistů je zde poměrně hodně lidí (přibližně třetina respondentů) věřících v „cosi“ nadpřirozeného.

Tento fakt komentují různí autoři. Například Frýbort citován Nešporem: „...ateismus: ten předpokládá popření čehokoliv, co přesahuje běžné smyslové vnímání. Toho je inteligentnější Čech vzdálen, nechává si dost prostoru pro zahloubání se do nadmyslna. Ale to, co mu ze zahloubání vyplyne, nebývá ochoten včleňovat do církevního rámce, podřídí vyšší autoritě“ (Nešpor 1999, str. 28). Nešpor ve svém textu potvrzuje, že se lidé v ČR často negativně vymezují vůči církvi. Uznávají sice její roli při pomoci v některých sociálních oblastech, ale nepředstavuje pro ně autoritu při formování svých náboženských představ. Takovýto vztah k církvi však rozhodně neznamená vytrácení či absenci osobních duchovních potřeb a projevů. V Česku lze nalézt rozsáhlou oblast osobní privatizované víry, která je mimo jiné posilována západoevropským posunem od „náboženství“ (orientované k Bohu) ke „spiritualitě“ (orientované k životu). Tato spiritualita představuje určité osobní duchovní hledání. Velká část zdejší populace věří v nějaký typ „mystických“ či „okultních“ sil a objektů (horoskopy, amulety, věštění), což je jev známý i v západní Evropě, ale u nás existuje ve větším rozsahu a to i díky historickému pozadí. Privatizované formu víry se například vyskytují i u křesťanů. V Česku ale prakticky neexistuje vztah mezi osobní náboženskou vírou a jejím skupinovým začleněním (Nešpor 1999, str.27-32).

Halík také píše o nedůvěře k církvi a o úbytku standardních věřících i čistých ateistů. V dnešní době podle něj vede především vágní, difuzní religiozita, za níž následuje

náboženská lhostejnost a pak až tradiční víra s ateismem. Tvrdí, že v budoucnosti budou převládat „věřící s výhradami“, kteří se pouze částečně ztotožňují s náboženskými systémy. Problémem je fakt, kdy dnes celé pastorační služby míří k věřícím tradičního typu a zcela se míjejí s potřebami „věřících s výhradami“. Ty se jim pravděpodobně nepodaří zaujmout a tak se vytváří ještě větší distanc mezi organizovanou a osobní vírou (Jandourek 1997, str.49-50, Halík 2002, str. 89). O nepříliš šťastné reakci tradiční církve na současnou náboženskou situaci píše i Ivan O. Štampach, jenž se domnívá, že i částečně díky tomuto nabývá dnes víra či typ spirituality, pro který je charakteristická víra v ducha či životní sílu – označovaná jako meditativní. Věrohodné spirituální podněty podle něj profánní společnost dnes čerpá spíše z oblasti označované souhrnně jako nové duchovní směry. Do nich Lužný souhrnně zařazuje hnutí vycházející z hinduismu, buddhismu, okultismu, nábožensko-psychoterapeutická hnutí a fenomén New Age (Štampach 2000).

2.4.2. Historický vztah k církvi a víra v České republice

Postoj k církvi a podoby víry v ČR v současnosti jsou v lecčems podobné situaci v západní Evropě, ale zčásti jsou i velmi specifické díky historickému vývoji, kterým české země prošly. Často je mezi lidmi rozšířený názor, že v Česku je tolik „ateistů“ nebo tak vysoká nedůvěra k církvi, hlavně díky čtyřicetiletému období vlády komunistické strany. V té době komunisté potlačovali jak církve a její představitele tak náboženství celkově a byl protlačován pohled vědeckého ateismu. Lidé si také mohli nahradit konstruování si pohledu na svět v rámci křesťanství tím, že se nějakým způsobem ztotožnili s komunistickou ideologií. Ovšem zdůvodňovat současnou situaci pouze odkazováním na komunistické časy by bylo dost zjednodušující a pro důkladnější pohled je zapotřebí se obrátit hlouběji do historie. Stejně zjednodušující, jako vidět hlavního strůjce současné podoby religiozity v komunistické politice let 1948 až 1989, by bylo vidět ho v husitském hnutí. Nešpor uvádí, že řada myslitelů vidí kořeny českého antiklerikalismu v husitských myšlenkách a že Češi jsou vlastně protináboženský a protiklerikální národ, ale považuje to za nepřesné tvrzení. Nelze opomíjet úspěšnou reformaci a rekatolizaci po Bílé Hoře a široký rozmach barokního katolicismu, následkem čehož byla většina Čechů na konci 17.století katolická z vnitřního přesvědčení. Husitský duch ovšem poději vedl k určitým problémům katolicismu. Nastupující osvícenství a doba 19.století v habsburské monarchii v mnohém určila český postoj k náboženství. Josef II. na konci 18.století katolicismus modernizoval a přizpůsoboval ho osvícenskému náboženskému přesvědčení, přičemž se likvidovaly různé středověké praktiky a pověry

barokní doby, a tolerančním patentem umožnil legálně vyznávat luteránství a kalvinismus. V 19.století se z důvodů náboženských změn a různých politických i jiných faktorů v rámci habsburské monarchie začala prosazovat nacionální orientace u českého národa a v rámci toho odkazování na středověký stát. Rostlo uvědomění, že český národ byl spíše než s katolicismem spojen s husitstvím a protestantismem. Nenastal ovšem výrazný příklon k protestantismu jako v Německu, ale rozšířil se především formální katolicismus bez participace na náboženských projevech. Český klér byl v době sílícího nacionalismu v 19.století podezřelý z protičeských tendencí a sympatizování s Vídní, což jen posilovalo negativní postoj k církvi. S rozšiřující se národní identitou se šířily i racionalistické myšlenky a sekularizační trendy. Během komunismu se poté proticírkevní trend ještě posílil a po roce 1989 dochází k obnově katolických pozic a pronikání náboženství do veřejného prostoru jen pomalu a částečně. S nástupem kapitalismu se objevilo také nové „duchovní zboží“ (Nešpor 1999, str.21-30).

Netradiční víru, která je v Česku poměrně rozšířená a existuje i na Západě, mohlo mimo jiné podpořit i působení českých významných intelektuálů a jejich spisy. Halík to, co bylo charakteristické pro myšlenky Havlíčka, Palackého, Šaldy, Masaryka, Havla či Patočky, označuje termínem „plachá zbožnost“. Nikdo z nich nebyl ateista, ale zároveň také nikdo z nich nepoužíval klasickou křesťanskou terminologii, nýbrž opisy typu – horizont horizontů, jakýsi bůh, vertikální dimenze života a další (Halík 1997, str.50-51). Lze se domnívat, že tento fakt má také vliv na rozšířenou víru v „cosi“ nadpřirozeného, co ale nebývá často zařazováno do křesťanského rámce.

C. VÝZKUMNĚ – APLIKAČNÍ ČÁST

Po teoretickém uchopení fenoménu současné religiozity, především té netradiční, se v hlavní výzkumně-aplikační části mé bakalářské práce pokusím lépe objasnit tuto problematiku u vybrané části české populace, respektive u českých vysokoškoláků. Zaměření a cíl mé práce je prozkoumat a porovnávat hodnotové orientace religiózně odlišně smýšlejících studentů se zřetelem na ty, jejichž religiozita se vyznačuje netradičními prvky. Pro tento účel použiji analýzu dat pocházejících ze dvou výzkumů. Jednak z Výzkumu ISSP 1998 Náboženství za ČR, který obsahuje data za celou populaci, a poté z Výzkumu hodnot vysokoškoláků v ČR. Z prvního výzkumu uvedu pouze velmi stručně odpovědi na dvě otázky, které podhalují podobu religiozity u celé populace a které byly částečně převzaty do druhého výzkumu, v němž jsou v upravené podobě klíčové pro mou hlavní analýzu dat.

1. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMŮ

1.1. Výzkum ISSP 1998 Náboženství

Výzkum ISSP 1998 Náboženství za ČR byl proveden v rámci mezinárodního šetření ISSP (International Social Survey Programme), což je dlouhodobý mezinárodní výzkumný projekt existující od roku 1983, který každoročně realizuje v evropských zemích výzkum vždy na jedno téma. Toto téma je zkoumáno jednak v obligatorní (pro všechny povinné a tedy srovnatelné) části a jednak ve fakultativní části (do ní se přidává něco, co je svérázné pro tu kterou zemi). Jeho garantem v ČR je Sociologický ústav AV a jednalo se o modul Náboženství 1998. Data z tohoto výzkumu pocházejí za rok 1998 a vzorek 1224 respondentů z celé populace byl vybrán náhodným výběrem. Výzkum zkoumal vliv náboženských představ a chování na sociální, politické a morální postoje, osobní morálku, postoje k sexuálnímu chování a dalším tématům jako je manželství a kriminalita.

1.2. Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR

Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR byl proveden Agenturou Point spol. s r.o. na přelomu roku 2001 a 2002. Šlo o výzkum realizovaný v rámci Centra výzkumu vývoje osobnosti a etnicity a řešitelský tým vedl L. Prudký. Během tohoto výzkumu bylo osloveno 1121

vysokoškoláků na jedenácti fakultách (typy pedagogická, strojní a hospodářská) ve čtyřech městech ČR (Praha, Brno, Ostrava a Liberec). Tento výzkum zahrnoval několik okruhů otázek.

Jednak to byly otázky zjišťující socio-demografickou a osobnostní charakteristiku studenta. Předem byl daný typ fakulty a město, v němž student studuje. Dále se zjišťovala velikost bydliště, druh bydlení, vybavení domácnosti (vlastní pokoj pro každého člena domácnosti, myčka na nádobí, vlastnictví PC, připojení na internet, automobil, DVD, byt v osobním vlastnictví, knihovna), složení rodiny, vzdělání rodičů, druh střední školy, na které student maturoval, odhad čistého měsíčního příjmu rodiny, druh bydlení v místě studia, rok narození a pohlaví. V rámci osobnostní charakteristiky studenta se zkoumal dosavadní průběh jeho socializace a jeho vlastní sebehodnocení. Tyto skutečnosti testovaly otázky typu: Jak často musel jedinec doma pomáhat s domácími pracemi, jaký vliv měly v jeho dosavadním životě rodina, spolužáci, přátelé atd., jak hodnotí svůj dosavadní život, jaké má výhledy do budoucnosti, jak hodnotí svoje schopnosti, jak se chová v těžkých situacích atd.

Dalším okruh otázek zjišťoval hodnotové preference studentů. Studenti v těchto otázkách uváděli, jak vysoko v jejich hodnotovém žebříčku stojí rodina, přátelé, volný čas, náboženství, politika, kde nacházejí zdroj svého vnitřního klidu a také jaké skutečnosti považují za důležité pro úspěšné fungování manželství (věrnost, sexuální soužití, děti, příjem, společné náboženské přesvědčení atd.).

Od tohoto hodnotového žebříčku se poté odvíjejí hodnotové orientace, které se zkoumaly v dalším okruhu otázek. Hodnotové orientace jsou určité ucelené a komplexní principy, které stojí v pozadí a usměřňují lidské myšlení, chování, jednání a rozhodování. V dotazníku Výzkumu hodnot vysokoškoláků pak byly hodnotové orientace zjišťovány formou výroků, k nimž se studenti vyjadřovali. Tyto výroky se týkaly konkrétně politické orientace, posmrtného života a víry, rodiny, postoje k práci, otázce svobody v různých oblastech, rovnosti různých skupin, sociálně hodnotové orientace, celkové životní orientace (altruistické, egoistické, hédonistické či nihilistické), míry otevřenosti či uzavřenosti (především vůči cizímu a cizincům)...atd.

Následujícím uceleným okruhem otázek byly normy. Ty byly zkoumány prostřednictvím toho, do jaké míry jsou pro dotazované přijatelné různé aktivity a postoje, které mohou být v naší společnosti chápány jako deviace, jako něco, co neodpovídá normám, např. využívání sociálních dávek, užívání drog, lhaní, přijímání úplatků, nevěra, homosexualita, potrat, rozvod, euthanasie, sebevražda, politicky motivovaná vražda, prostituce, každodenní užívání alkoholu, znásilnění, národnostní či etnická nesnášenlivost a dalším skutečnosti.

Poslední okruh tvořily otázky smyslu a víry, které zjišťovaly jaké mají studenti názory na rozlišení dobra a zla, jak hodnotí svět celkově z různých hledisek, jak se staví ke svému životu, k možnostem jeho ovlivňování, k jeho smysluplnosti, jaká je podoba jejich víry, názoru na Boha atd. Mezi tyto otázky patří i dvě pro můj výzkum klíčové otázky, od nichž se odvíjí následující analýza dat.

2. KONCEPT METODIKY

2.1. Výzkum ISSP 1998 Náboženství

2.1.1. První třídění

Pro mou práci s výzkumem byly tedy rozhodující a klíčové otázky týkající se názoru na Boha a podoby víry. V dotazníku Výzkumu ISSP 1998 za celkovou populaci to byla jednak otázka č.A18 „**Uved'te prosím, který výrok nejlépe vystihuje váš názor na Boha**“, u níž byly možnosti odpovědi 1. nevěřím v Boha, 2. nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit, 3. nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc, 4. někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne, 5. i když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím a 6. vím, že Bůh skutečně existuje a nepochybuji o tom. A jednak otázka č.B7 „**Řekněte mi, který z těchto výroků se nejlépe shoduje s vaší vírou v Boha?**“ s možnostmi odpovědi 1. existuje boží osobnost, 2. existuje nějaká forma ducha nebo životní síly, 3. existuje nějaká nadpřirozená síla, 4. nevím, ale rád bych věděl, 5. nevím, je mi to jedno a 6. neexistuje ani Bůh, ani duch, ani žádná nadpřirozená síla. U těchto otázek jsem provedl pouze první třídění, ze kterého mi vyšlo, jaké má celková populace názory na Boha a jaká je částečně podoba víry v celkové populaci.

2.2. Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR

Ve Výzkumu hodnot vysokoškoláků v ČR pro mě byly klíčové otázky č.17 a č.24. Tyto otázky přibližně odpovídají výše uvedeným otázkám A18 a B7 Výzkumu ISSP 98 Náboženství. Výzkum hodnot vysokoškoláků v ČR a soubor, se kterým pracuji, jsem si vybral pro hlavní analýzu dat z toho důvodu, protože se v této skupině populace vyskytuje nejčastěji netradiční víra a protože je tento výzkum komplexnější a umožňuje mi detailnější

charakteristiku skupin respondentů, kteří mají rozdílnou podobu víry, oproti Výzkumu ISSP 1998 Náboženství.

2.2.1. První třídění

V prvním třídění jsem tedy zkoumal odpovědi studentů na otázku č.17 „**Jaký z následujících výroků popisuje nejlépe Váš vlastní názor, mínění, smýšlení?**“, u níž jsou možnosti odpovědí 1. nevěřím v Boha, 2. nevím, zda Bůh existuje, nevěřím, že o tom můžeme získat jistotu, 3. nevěřím v zosobněného, ztělesněného Boha, ale věřím na vyšší moc, 4. někdy v Boha věřím, někdy ne, 5. Věřím v Boha, přestože mám své pochybnosti anebo 6. vím, že Bůh existuje, nemám o tom žádné pochybnosti. A dále jsem zkoumal odpovědi studentů na otázku č.24, která zní: „**Který z těchto výroků je nejbližší Vašemu přesvědčení?**“ a možnosti odpovědí jsou 1. existuje Bůh jako osoba, 2.existuje cosi jako duch nebo životní síla, 3.skutečně nevím, co si mám myslet a poslední 4.nemyslím, že existuje nějaká duchovní, božská nebo životní síla.

Pro přesnější postup v další práci s daty jsem se rozhodl, že sloučím odpovědi z dvou výše uvedených otázek do jedné agregované proměnné. Tímto mi vypadne část odpovědí z celkového souboru studentů, ale vytvoří se uceleněji zařaditelné názorové skupiny. Jak lze vidět v níže uváděných tabulkách č.7 a č.8, sloučil jsem odpovědi studentů, kteří uvedli v ot.č. 17 „věřím v Boha, přestože mám své pochybnosti“, „vím, že Bůh existuje, nemám o tom žádné pochybnosti“ a v ot.č.24 „existuje Bůh jako osoba“ a vytvořil jsem skupinu s pracovním názvem **tradiční věřící**. Pak jsem sloučil odpovědi studentů v ot.č.17 „nevěřím v zosobněného, ztělesněného Boha, ale věřím na vyšší moc“ a v ot.č.24 „existuje cosi jako duch nebo životní síla“ a vytvořil tak určující skupinu **netradiční věřící**. A nakonec jsem sloučil odpovědi studentů v ot.č.17 „nevěřím v Boha“, „nevím, zda Bůh existuje, nevěřím, že o tom můžeme získat jistotu“ a v ot.č.24 „skutečně nevím, co si mám myslet“, „nemyslím, že existuje nějaká duchovní, božská nebo životní síla“ a vytvořil jsem skupinu **nevěřící a nerozhodní**. Tyto tři skupiny tvoří přesnější názorové orientace, než skupiny pouze v rámci jednotlivých otázek.

2.2.2. Druhé třídění

Ve druhém třídění jsem zjišťoval statisticky významné vztahy mezi nově vytvořenou agregovanou proměnnou se třemi specifickými skupinami studentů a ostatními otázkami

v dotazníku podle Pearsonova testu nezávislosti. Tento test nezávislosti jsem prováděl na hladině významnosti 99%, tj. 0,001. Jednotlivé nalezené korelační vztahy mezi agregovanou proměnnou a ostatními otázkami jsem seřadil podle okruhů otázek, vytvořil jsem pro ně kontingenční tabulky a následně jsem tyto korelační vztahy interpretoval. Postupně se mi takto modelovaly charakteristiky jednotlivých vytvořených názorových skupin studentů, přičemž nejdůležitější skupinou pro mě byli netradiční věřící. Za každou kapitolou obsahující statisticky významné vztahy v daném okruhu otázek jsem připojil vždy průběžné shrnutí, které mi bylo hlavním podkladem pro celkový závěr.

3. HYPOTÉZY

Moje práce s Výzkumem ISSP 1998 Náboženství je výběrová a velmi stručná, přičemž moje hypotéza zní, že v ČR má určitá část populace netradiční religiozní představy.

Pro hlavní a mnohem podrobnější práci s Výzkumem hodnot vysokoškoláků v ČR moje hypotéza zní, že existují rozdíly mezi jednotlivými názorovými skupinami, které jsem vytvořil sloučením odpovědí na otázky č.17 a č.21, tedy mezi skupinou tradičních věřících, netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými.

Předpokládal jsem, že se tyto rozdíly projeví a to vlastně ve všech charakteristikách užitých ve výzkumu hodnotových struktur vysokoškoláků – tedy v jejich hodnotových preferencích, hodnotových orientacích, normách chování a hodnotových rámcích (otázkách pojetí smyslu existence a důvěry), jakož i v socio-demografických a osobnostních charakteristikách. Předpokládal jsem tudíž, že tato dimenze života vysokoškoláků u nás patří k významným zdrojům diferenciací. Cílem celé práce v konkrétní podobě pak bylo, zda se tyto difference projeví a jaké konkrétně budou.

Lze předpokládat, že nejodlišnější budou odpovědi tradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými. Jejich odpovědi se budou lišit nejen u náboženských otázek, ale i u stanovisek vůči světu, životu a u zjišťovaných hodnotových orientací. Pro mě klíčovou skupinou jsou netradiční věřící, u nichž očekávám, že se jejich názory budou pohybovat v rozmezí mezi jednotlivými póly určenými dvěma zmiňovanými skupinami a je otázkou, ke které z nich se více přikloní.

4. VÝZKUM ISSP 1998 NÁBOŽENSTVÍ

4.1. První třídění

Klíčovými otázkami v tomto šetření pro mě tedy byly otázky A18 „Uved'te prosím, který výrok nejlépe vystihuje váš názor na Boha“ a B7 „Řekněte mi, který z těchto výroků se nejlépe shoduje s vaší vírou v Boha?“, které u respondentů zjišťovaly názor na Boha a konkrétní podobu víry.

Tabulka č.1: Otázka č.A18

Ot.č.A18 Uved'te prosím, který výrok nejlépe vystihuje váš názor na Boha	Počet	%
1. nevěřím v Boha	263	21,6
2. nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit	170	13,9
3. nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc	268	22,0
4. někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy, že ne	134	11,0
5. i když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím	164	13,5
6. vím, že Bůh skutečně existuje a nepochybuji o tom	219	18,0
Celkem	1219	100,0

Tabulka č.2: Otázka č.B7

Ot.č.B7 Řekněte mi, který z těchto výroků se nejlépe shoduje s vaší vírou v Boha?	Počet	%
1. existuje boží osobnost	209	17,2
2. existuje nějaká forma ducha nebo životní síly	285	23,4
3. existuje nějaká nadpřirozená síla	151	12,4
4. nevím, ale rád bych věděl	281	23,0
5. nevím, je mi to jedno	165	13,5
6. neexistuje ani Bůh, ani duch, ani žádná nadpřirozená síla	128	10,5
Celkem	1218	100,0

Ze souboru, který zahrnuje celou populaci v šetření ISSP Religiozita II 1998, vychází, že tradiční víra v Boha je v českém prostředí poměrně nízká. V otázce č.A18 uvedlo 31,5% respondentů, že v Boha nějakým způsobem věří (odpovědi 5 a 6). Existenci boží osobnosti v otázce č.B7 potvrdilo už jen 17,2% respondentů. Oproti tradičním věřícím můžeme zaznamenat o něco větší část respondentů, kteří neuvádějí jako předmět své víry boží osobnost, ale volí raději možnost, že věří ve „vyšší moc“, existenci „životní síly“ případně „ducha“. Tyto respondenty označuji pracovním netradiční věřící. Konkrétně tedy 22% respondentů uvedlo v otázce č.A18 „**nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc**“ a v otázce B7 23,4% označilo „**existuje nějaká forma ducha nebo životní síly**“ a

12,4% „**existuje nějaká nadpřirozená síla**“. V otázce B7 tedy jinou víru než v Boha uvedlo 35,8%. Poměrně často respondenti také uváděli, že v Boha nevěří, že je tyto otázky nezajímají anebo že nevědí co přesně si o tom mají myslet. V otázce č.A18 uvedlo 21,6% možnost „**nevěřím v Boha**“ a 13,9% „**nevím, zda Bůh je, a nevěřím, že se to dá zjistit**“, což je celkově 35,5% respondentů. V otázce č.B7 podobné možnosti volilo 23,5% respondentů a 23% odpovědělo „**nevím, ale rád bych věděl**“.

4.2. Shrnutí

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že kromě tradičních věřících, kteří vyznávají víru v Boha jako osobu, a kromě nevěřících s nerozhodnými je podle stanovené hypotézy v české populaci nezanedbatelný počet lidí (přibližně třetina respondentů), kteří věří v „cosi“ neurčitého, co je blíže charakterizováno jako „vyšší moc“, „životní síla či duch“ případně „nadpřirozená síla“. Tradiční víra je nejsilnější mezi lidmi se základním vzděláním, zatímco netradiční víra mezi lidmi s vysokoškolským vzděláním. Další, hlavní analýza dat, se týká souboru vysokoškoláků z 11ti fakult v České republice, u nichž by se tedy netradiční víra měla vyskytovat častěji než u lidí méně vzdělaných a měli by tedy sloužit jako vhodný soubor pro zkoumání netradiční víry.

5. VÝZKUM HODNOT VYSOKOŠKOLÁKŮ V ČR

5.1. První třídění

Klíčovými otázkami ve Výzkumu hodnot vysokoškoláků v ČR pro mě byly tedy otázky zjišťující, zda studenti věří v Boha, a jaká je podoba jejich víry. Konkrétně tedy otázky č.17 a č.24, které vykrystalizovaly z otázek použitých ve Výzkumu ISSP 1998 Náboženství. Otázka č.17 zní: „**Jaký z následujících výroků popisuje nejlépe Váš vlastní názor, mínění, smýšlení?**“ a otázka č.24 „**Který z těchto výroků je nejbližší Vašemu přesvědčení?**“, přičemž u otázek jsou nabízené již zmiňované možnosti.

Tabulka č.5: Otázka č.17.

Ot.č.17. Jaký z následujících výroků popisuje nejlépe Váš vlastní názor, mínění, smýšlení?	Počet	%
1. nevěřím v Boha	273	25,2
2. nevím, zda Bůh existuje, nevěřím, že o tom můžeme získat jistotu	213	19,7
3. nevěřím v zosobněného, ztělesněného Boha, ale věřím na vyšší moc	327	30,2
4. někdy v Boha věřím, někdy ne	62	5,7
5. věřím v Boha, přestože mám své pochybnosti	112	10,4
6. vím, že bůh existuje, nemám o tom, žádné pochybnosti	95	8,8
Celkem	1082	100

Z odpovědí na otázku č.17 u celkového souboru vysokoškoláků v ČR vyplývá, že největší skupinu tvoří studenti, kteří nevěří v Boha a kteří označili odpověď buď „**nevěřím v Boha**“ (25,2% z celkového souboru) nebo „**nevím, zda Bůh existuje, nevěřím, že o tom můžeme získat jistotu**“ (19,7%). Dále je podle očekávání početná skupina těch, co odpověděli, že sice nevěří v Boha, ale v „cosi“ co lze označit jako „vyšší moc“, tedy konkrétně uvedli „**nevěřím v zosobněného, ztělesněného Boha, ale věřím na vyšší moc**“ (30,2%). A nakonec tu jsou studenti, kteří nějakým způsobem v Boha věří. Jednak ti, co uvedli „**věřím v Boha, přestože má své pochybnosti**“ (10,4%), pak ti, co označili „**vím, že bůh existuje, nemám o tom, žádné pochybnosti**“ (8,8%) a ještě poměrně nerozhodná skupina těch, co uvedli „**někdy v Boha věřím, někdy ne**“ (5,7%).

Tabulka č.6: Otázka č.24.

Ot.č.24. Který z těchto výroků je nejbližší Vašemu přesvědčení?	Počet	%
1. existuje Bůh jako osoba	81	7,4
2. existuje cosi jako duch nebo životní síla	529	48,5
3. skutečně nevím, co si mám myslet	282	25,9
4. nemyslím, že, existuje nějaká duchovní, božská nebo životní síla	198	18,2
Celkem	1090	100

U otázky č.24. se opět potvrdila vysoká četnost odpovědí označujících existenci „čehosi“, co může mít nadpřirozený, nehmotný charakter a přitom to není Bůh. Konkrétně tedy odpověď **„existuje cosi jako duch nebo životní síla“** označilo vysokých 48,5%. Již méně studentů uvedlo **„skutečně nevím, co si mám myslet“** (25,9%), případně **„nemyslím, že existuje nějaká duchovní, božská nebo životní síla“** (18,2%). A vůbec nejméně studentů označilo, že **„existuje Bůh jako osoba“** (7,4%).

Z dvou výše uvedených tabulek a interpretací otázek č.17 a č.24 zabývajících se religiositou je zřejmé, že stejně jako v celkové populaci, asi nejvíce (přes 40%) vysokoškoláků nevěří v Boha ani v nic jiného, případně se v této oblasti moc neorientují a nerozumí ji. Víru v Boha či něco jiného často odmítají z racionálních důvodů. Nicméně z odpovědí vyvstává zřetelný fakt, že poměrně vysoké procento vysokoškoláků označilo, že věří buď ve **vyšší moc** (30,2% v ot.č.17) anebo v **ducha či životní sílu** (48,5% v ot.č.24). Tradičně věřících lidí anebo těch, co věří v Boha a trochu o tom pochybují, je očividně velmi málo (necelých 20%). Lze jen spekulovat, do jaké míry je tato situace ovlivněna všeobecnou nedůvěrou v církve v českém prostředí a celkovou neznalostí křesťanského výkladu víry v současnosti. Zajímavý je fakt, že tolik studentů uvádí, že v „cosi“ (vyšší moc, duch, životní síla) věří, ale nenazývají toto „cosi“ Bohem. Tento jev je možné nazvat latentní religiozitou případně latentním ateismem.

Z dále uváděných tabulek č.7 a č.8 je zřejmé, jakým způsobem jsem sloučil odpovědi na otázky č.17 a č.24, abych tak vytvořil ucelenější názorové skupiny. S těmito skupinami jsem poté dále pracoval a jsou určujícím pro druhé třídění. Zelenou barvou jsou označeni **tradiční věřící**, kteří věří v Boha, případně věří v Boha s pochybnostmi. Modrou barvou jsou vyznačeni **netradiční věřící**, kteří uvedli, že věří ve vyšší moc, v ducha či životní sílu. A fialová barva označuje skupinu **nevěřících s nerozhodnými**, kteří odpovídali, že nevěří v Boha ani nic jiného, případně, že si nejsou jisti, co si mají přesně myslet.

Tabulka č.7: Korelace otázky č.17. s otázkou č.24.

Korelace ot.č.17. a ot.č.24.			Ot.č.24. Který z těchto výroků je nejbliže Vašemu přesvědčení?				
			existuje Bůh jako osoba	existuje cosi jako duch nebo životní síla	skutečně nevím co si mám myslet	nemyslím, že, existuje nějaká duchovní, božská nebo životní síla	Celkem
Ot.č.17. Jaký z následujících výroků popisuje nejlépe Váš vlastní názor, mínění, smýšlení?	nevěřím v Boha	Počet	0	63	67	141	271
		procenta celkově	0	5,9	6,3	13,2	25,4
		adj.res.	-5,5	-9,6	-0,5	16,8	
	nevím,zda Bůh existuje, nevěřím, že o tom můžeme získat jistotu	Počet	1	60	122	29	212
		procenta celkově	0,1	5,6	11,4	2,7	19,9
		adj.res.	-4,4	-6,6	11,8	-1,9	
	nevěřím v zosobněného, ztělesněného Boha, ale věřím na vyšší moc	Počet	1	260	51	11	323
		procenta celkově	0,1	24,3	4,8	1,0	30,2
		adj.res.	-5,9	13,8	-4,9	-8,2	
	někdy v Boha věřím, někdy ne	Počet	0	31	24	6	61
		procenta celkově	0,0	2,9	2,2	0,6	5,7
		adj.res.	-2,3	0,4	2,5	-1,7	
	věřím v Boha, přestože mám své pochybnosti	Počet	23	72	10	5	110,0
		procenta celkově	2,2	6,7	0,9	0,5	10,3
		adj.res.	5,6	3,8	-4,2	-3,9	
	vím, že bůh existuje, nemám o tom, žádné pochybnosti	Počet	56	32	2	1	91
		procenta celkově	5,2	3,0	0,2	0,1	8,5
		adj.res.	20,3	-2,7	-5,4	-4,4	
	Celkem	Počet	81	518	276	193	1068,0
		procenta celkově	7,6	48,5	25,8	18,1	100,0

Tabulka č.8: Agregované proměnné

Agregované proměnné - ot.č.17 a 24	Počet	% celkem	% vybraný soubor
tradiční věřící	79	7,0	11,3
netradiční věřící	260	23,2	37,2
nevěřící a nerozhodní	359	32,0	51,4
celkem	698	62,3	100,0
chybějící	423	37,7	
celkem i s chybějícími	1121	100,0	

V upraveném souboru, s kterým budu dále pracovat, je tedy 698 studentů, z nichž je 11,3% tradičně věřících, 37,2% netradičně věřících a 51,4% nevěřících a nerozhodných. Původní soubor se ztenčil o 423 respondentů.

5.2. Druhé třídění – zjištěné difference mezi vysokoškoláky

Jak jsem uvedl v konceptu metodiky, v dotazníku se nachází několik okruhů otázek. Jednotlivé nalezené korelace – statisticky významné vztahy – jsou uváděny v kapitolách obsahující vždy specifický okruh otázek. Jsou to tedy jednak otázky zjišťující **socio-demografickou a osobnostní charakteristiku** studentů (3, 4, 6, 7, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 a 33), které obsahují 48 indikátorů. Pak to jsou otázky zkoumající **hodnotové preference** (1, 2 a 10), které mají 23 indikátorů a otázky zjišťující **hodnotové orientace** (9, 11 a 15), ty mají 39 indikátorů. A nakonec to jsou otázky zjišťující **normy** (22 a 23), které obsahují 24 indikátorů, a otázky **po smyslu a víře** (8, 12, 13, 17 a 24), které mají 21 indikátorů a mezi něž patří i pro můj výzkum klíčové otázky č.17 a č.24.

Nejvíce statisticky významných vztahů bylo nalezeno u otázek zkoumajících normy, ze 24 indikátorů byl nalezen vztah u 13 z nich, což je 54,2%. Poměrně hodně vztahů bylo také u otázek po smyslu a víře (ze 21 indikátorů u 9 z nich, což je 42,9%). O něco méně vztahů se ukázalo u hodnotových orientací (ze 39 jich bylo 14, což je 35%). A nejméně vztahů bylo nalezeno u hodnotových preferencí (z 23 jich bylo 6, tedy 26%) a u socio-demografických charakteristik (10 ze 48, což je 20,8%).

5.2.1. Socio–demografické a osobnostní charakteristiky

V tomto okruhu otázek byly zjištěny statisticky významné rozdíly jednak u města studia a u studované fakulty a dále u otázek č.4, 7, 28, 29, 30 a 33.

5.2.1.1. Otázky, tabulky a interpretace

Tabulka č.9: Korelace s městem studia

Město		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
Liberec	počet	9	81	120	210
	<i>procenta ze sloupce</i>	11,4%	31,2%	33,4%	30,1%
	adj.res.	-3,8	0,5	2	
Praha	počet	13	42	73	128
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,5%	16,2%	20,3%	18,3%
	adj.res.	-0,5	-1,1	1,4	
Ostrava	počet	32	60	80	172
	<i>procenta ze sloupce</i>	40,5%	23,1%	22,3%	24,6%
	adj.res.	3,5	-0,7	-1,5	
Brno	počet	25	77	86	188
	<i>procenta ze sloupce</i>	31,6%	29,6%	24,0%	26,9%
	adj.res.	1	1,2	-1,8	

Z celkového souboru je největší procento studentů z Liberce (30,1%) a nejméně z Prahy (18,3%). Tradičně věřících studuje rozhodně nejvíce v Ostravě (40,5%), o něco méně v Brně (31,6%) a nejméně pak v Praze (16,5%) a zejména v Liberci (11,4%). Netradičních věřících naopak nejvíce studuje v Liberci (31,2%) a poté v Brně (29,6%). V Ostravě (23,1%) a Praze (16,2%) jich studuje oproti Liberci podstatně méně. Nevěřících a nerozhodných je opět nejvíce v Liberci (33,4%), trochu méně v Brně (24,0%), Ostravě (22,3%) a Praze (20,3%).

Tabulka č.10: Korelace s typem fakulty

Typ fakulty		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
strojní fakulta	počet	14	69	173	256
	<i>procenta ze sloupce</i>	17,7%	26,5%	48,2%	36,7%
	adj.res.	-3,7	-4,3	6,5	
pedagogická fakulta	počet	45	112	98	255
	<i>procenta ze sloupce</i>	57,0%	43,1%	27,3%	36,5%
	adj.res.	4	2,8	-5,2	
hospodářská fakulta	počet	20	79	88	187
	<i>procenta ze sloupce</i>	25,3%	30,4%	24,5%	26,8%
	adj.res.	-0,3	1,7	-1,4	

V celkovém souboru je 36,7% studentů ze strojních fakult, 36,5% z pedagogických fakult a 26,8% z fakult hospodářských. Což tvoří poměrně vyrovnané zastoupení všech tří druhů fakult. Tradičních věřících je nejvíce na pedagogických fakultách (57%), přičemž rozhodně podstatně méně jich je na hospodářských (25,3%) a vůbec nejméně na strojních fakultách (17,7%). Netradičních věřících je opět nejvíce na pedagogických fakultách (43,1%), oproti menšímu počtu na strojních (26,5%) a hospodářských (30,4%) fakultách. Největší procento nevěřících a nerozhodných ve věcech víry je na strojních fakultách (48,5%), což je poměrně vysoká cifra oproti počtu nevěřících a nerozhodných na pedagogických (27,3%) a hospodářských (24,5%) fakultách.

Tabulka č.11: Korelace s otázkou č.4.5.

Otázka č.4.5. Jaký význam, ve Vašem dosavadním životě, při tvorbě vašich názorů, postojů a hodnot měly četba, umění, kultura?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
rozhodující význam	počet	17	79	76	172
	<i>procenta ze sloupce</i>	21,5%	30,4%	21,3%	24,7%
	adj.res.	-0,7	2,7	-2,1	
nepominutelný význam	počet	49	141	169	359
	<i>procenta ze sloupce</i>	62,0%	54,2%	47,5%	51,7%
	adj.res.	2	1,1	-2,3	
malý význam	počet	13	40	111	164
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,5%	15,4%	31,2%	23,6%
	adj.res.	-1,6	-3,9	4,8	

Co se celkového souboru týče, označilo nejvíce studentů, že při tvorbě jejich názorů, postojů a hodnot pro ně četba, umění a kultura měly nepominutelný význam (51,7%). To, že měly rozhodující význam uvedlo 24,7% a malý význam 23,6% studentů. Při srovnání je nejmarkantnější, že nevěřící a nerozhodní uváděli oproti ostatním nejčastěji (31,2%) malý význam výše zmiňovaného. Rozhodující význam uváděli zase nejčastěji (30,4%) netradiční věřící. Nepominutelný význam uváděli více tradiční věřící (62%) a netradiční věřící (54,2%) a nevěřící a nerozhodní o něco méně (47,5%).

Tabulka č.12: Korelace s otázkou č.4.6.

Ot.č.4.6. Jaký význam, ve Vašem dosavadním životě, při tvorbě vašich názorů, postojů a hodnot měly televize, rozhlas?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
rozhodující význam	počet	1	13	24	38
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,3%	5,0%	6,7%	5,5%
	adj.res.	-1,7	-0,4	1,5	
nepominutelný význam	počet	27	137	176	340
	<i>procenta ze sloupce</i>	34,2%	52,7%	49,3%	48,9%
	adj.res.	-2,8	1,6	0,2	
malý význam	počet	51	110	157	318
	<i>procenta ze sloupce</i>	64,6%	42,3%	44,0%	45,7%
	adj.res.	3,6	-1,4	-0,9	

Při pohledu na celkový soubor zjistíme, že při tvorbě názorů, postojů a hodnot měly televize a rozhlas pro studenty nejčastěji nepominutelný význam (48,9%), případně malý význam (45,7%). Tradiční věřící přitom oproti ostatním nejčastěji uváděli malý význam (64,6%) výše uváděného. Netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými toto uvedli méně častěji (42,3% a 44%). Zato uváděli častěji nepominutelný význam televize a rozhlasu (52,7% a 49,3%) než tradiční věřící (34,2%).

Tabulka č.13: Korelace s otázkou 7.13.

Ot.č.7.13. Když mi někdo odporuje, většinou vím, jak se prosadit.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
zcela souhlasí	počet	2	21	47	70
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,6%	8,1%	13,1%	10,1%
	adj.res.	-2,3	-1,3	2,8	
spíše souhlasí	počet	38	147	206	391
	<i>procenta ze sloupce</i>	48,7%	56,5%	57,5%	56,2%
	adj.res.	-1,4	0,1	0,7	
spíše nesouhlasí	počet	31	77	92	200
	<i>procenta ze sloupce</i>	39,7%	29,6%	25,7%	28,7%
	adj.res.	2,3	0,4	-1,8	
zcela nesouhlasí	počet	7	15	13	35
	<i>procenta ze sloupce</i>	9,0%	5,8%	3,6%	5,0%
	adj.res.	1,7	0,7	-1,7	

U odpovědi „Když mi někdo odporuje, většinou vím, jak se prosadit“ studenti z celkového souboru nejčastěji uváděli, že s ní spíše souhlasí (56,2%), a podstatně méně často, že s ní spíše nesouhlasí (28,7%). Pro srovnání jsou důležití nevěřící a nerozhodní, kteří častěji uváděli zcela souhlasí (13,1%) než ostatní. Dále nevěřící a nerozhodní společně s netradičně

věřícími více uváděli spíše souhlasí (57,5% a 56,5%), což naznačuje jejich o něco větší motivaci k sebezprosažení oproti tradičně věřícím, kteří spíše souhlasili ve 39,7% případů.

Tabulka č.14: Korelace s otázkou č.28.

Ot.č.28. Na jaké střední škole jste maturoval/a?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
na 8-letém gymnáziu - denní studium	počet	12	26	26	64
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,2%	10,0%	7,2%	9,2%
	adj.res.	2,0	0,6	-1,8	
na jiném gymnáziu - denní studium	počet	29	90	72	191
	<i>procenta ze sloupce</i>	36,7%	34,6%	20,1%	27,4%
	adj.res.	2,0	3,3	-4,5	
na SOŠ typu prům. škola - denní studium	počet	12	65	144	221
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,2%	25,0%	40,1%	31,7%
	adj.res.	-3,3	-2,9	4,9	
na SOŠ typu ne-prům. škola -denní studium	počet	22	67	87	176
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,8%	25,8%	24,2%	25,2%
	adj.res.	0,6	0,3	-0,6	
na integr. střední škole s maturitou - denní studium	počet	3	5	16	24
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,8%	1,9%	4,5%	3,4%
	adj.res.	0,2	-1,7	1,5	
na SŠ jsem studoval/a dálkově	počet	0	1	1	2
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,4%	0,3%	0,3%
	adj.res.	-0,5	0,4	0,0	
na jiné škole	počet	1	6	13	20
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,3%	2,3%	3,6%	2,9%
	adj.res.	-0,9	-0,7	1,2	

Z celkového souboru studenti nejčastěji maturovali na SOŠ typu průmyslová škola (31,7%), poté na jiném než 8-letém gymnáziu (27,4%) a na SOŠ typu neprůmyslová škola (25,2%). Méně častěji například na 8-letém gymnáziu (9,2%). Při srovnáních je velký rozdíl mezi gymnáziem a SOŠ typu průmyslové školy. Nevěřící a nerozhodní mnohem častěji maturovali na SOŠ typu průmyslová škola (40,1%) než netradiční věřící (25%) a tradiční věřící (15,2%). Naopak tradiční věřící a netradiční věřící častěji maturovali na jiném než 8-letém gymnáziu (36,7% a 34,6%) oproti nevěřícím a nerozhodným (20,1%). Na 8-letém gymnáziu nejčastěji maturovali tradiční věřící (15,2%), pak netradiční věřící (10%) a nevěřící a nerozhodní (7,2%).

Tabulka č.15: Korelace s otázkou č.29.d.

Ot.č.29.d. V domácnosti, v níž žijete, máte automobil.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
máme	počet	57	223	325	605
	<i>procenta ze sloupce</i>	73,1%	86,8%	91,0%	87,4%
	adj.res.	-4,1	-0,4	3,0	
nemůžeme si to dovolit	počet	12	15	16	43
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,4%	5,8%	4,5%	6,2%
	adj.res.	3,6	-0,3	-1,9	
nemáme z jiného důvodu	počet	9	19	16	44
	<i>procenta ze sloupce</i>	11,5%	7,4%	4,5%	6,4%
	adj.res.	2,0	0,9	-2,1	

Při pohledu na celkový soubor je zřejmé, že většina studentů má v domácnosti automobil (87,4%). Pouze menšina si to nemůže dovolit nebo ho nemá z jiného důvodu. Nevěřící a nerozhodní mají automobil v domácnosti vůbec nejčastěji (91%), oproti netradičním věřícím (86,8%) a tradičním věřícím (73,1%). Možný výklad mohou být finanční důvody. Ve spojitosti s tím si tradiční věřící automobil v domácnosti nejčastěji ze všech nemohou dovolit (15,4%). Netradiční věřící s nevěřícími a nerozhodnými si nemohou dovolit jen zřídka (5,8% a 4,5%).

Tabulka č.16: Korelace s otázkou č.29.g.

Ot.č.29.g. V domácnosti, v níž žijete, máte knihovnu nejméně s 500 svazky.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
máme	počet	36	134	172	342
	<i>procenta ze sloupce</i>	45,6%	52,3%	48,3%	49,5%
	adj.res.	-0,7	1,1	-0,6	
nemůžeme si to dovolit	počet	10	5	8	23
	<i>procenta ze sloupce</i>	12,7%	2,0%	2,2%	3,3%
	adj.res.	4,9	-1,5	-1,6	
nemáme z jiného důvodu	počet	33	117	176	326
	<i>procenta ze sloupce</i>	41,8%	45,7%	49,4%	47,2%
	adj.res.	-1,0	-0,6	1,2	

Celkově mají studenti v domácnosti knihovnu s nejméně 500 svazky ve 49,5% případů a podobně velká část studentů, tedy 47,2%, knihovnu nemá z jiného důvodu. Nejčastěji knihovnu mají netradiční věřící (52,3%), poté nevěřící a nerozhodní (48,3%) a tradiční věřící (45,6%), u nichž mohou opět hrát úlohu finanční důvody. Větší rozdíl je viditelný u těch, co si knihovnu nemohou dovolit, i když jich je jen velmi malé množství v poměru k celkovému počtu studentů. Tradiční věřící si ji nemohou dovolit nejčastěji (12,2%) při srovnání s nevěřícími a nerozhodnými (2,2%) a netradičními věřícími (2%).

Tabulka č.17: Korelace s otázkou č.30

Ot.č.30 Jaký je čistý měsíční příjem v domácnosti, v níž žijete?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
2500 až 10 000	počet	12	6	12	30
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,7%	2,9%	4,7%	5,7%
	adj.res.	5,0	-2,3	-1,0	
11 000 až 20 000	počet	26	80	82	188
	<i>procenta ze sloupce</i>	42,6%	38,5%	32,3%	35,9%
	adj.res.	1,2	1,0	-1,7	
21 000 až 30 000	počet	17	73	89	179
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,9%	35,1%	35,0%	34,2%
	adj.res.	-1,1	0,3	0,4	
31 000 až 50 000	počet	4	41	48	93
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,6%	19,7%	18,9%	17,8%
	adj.res.	-2,4	0,9	0,6	
51 000 až 100 000	počet	2	8	18	28
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,3%	3,8%	7,1%	5,4%
	adj.res.	-0,8	-1,2	1,7	
nad 100 000	počet	0	0	5	5
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,0%	2,0%	1,0%
	adj.res.	-0,8	-1,8	2,3	

Při pohledu na celkový soubor je vidět, že nejvíce studentů žije v domácnosti s čistým měsíčním příjmem 11 000 až 20 000 (35,9%), poté s příjmem 21 000 až 30 000 (34,2%) a následovně s příjmem 31 000 až 50 000 (17,8%). Tradiční věřící se nejčastěji pohybují v příjmovém rozmezí 11 000 až 20 000 (42,6%), o něco méně je v tomto rozmezí netradičních věřících (38,5%) a nejméně nevěřících a nerozhodných (32,3%). Naopak ve vyšší příjmové skupině od 21 000 do 30 000 je nejvíce netradičních věřících s nevěřícími a nerozhodnými (35,1% a 35%), přičemž je zde méně tradičních věřících (27,9%). Markantní jsou zejména fakta, že v nejnižší příjmové skupině je nejvíce tradičních věřících (19,7%) a v poměrně vysoké příjmové skupině od 31 000 do 50 000 je zase podstatně více netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými (19,7% a 18,9%) oproti tradičním věřícím (6,6%).

Tabulka č.18: Korelace s otázkou č.33

Ot.č.33 Jste muž/žena?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
žena	počet	54	164	136	354
	<i>procenta ze sloupce</i>	68,4%	63,1%	38,0%	50,8%
	adj.res.	3,3	5,0	-6,9	
muž	počet	25	96	222	343
	<i>procenta ze sloupce</i>	31,6%	36,9%	62,0%	49,2%
	adj.res.	-3,3	-5,0	6,9	

V celkovém souboru je počet žen (49,2%) a mužů (50,8%) velmi vyrovnaný. Nevěřící a nerozhodní jsou nejčastěji muži (62%), přičemž žen je mezi nimi (38%). Naproti tomu je u tradičních věřících a netradičně věřících menší procento mužů (31,6% a 36,9%) a větší procento žen (68,4% a 63,1%). Z čehož vyplývá, že ženy mají bližší vztah k nadpřirozeným věcem.

5.2.1.2. Shrnutí

Co se **tradičních věřících** týče, tvoří poměrně charakteristickou skupinu. Jsou to z větší části ženy, studují nejvíce na pedagogických fakultách a hlavně v moravských městech, odkud nejspíše i pocházejí. Nejčastěji absolvovali nějaký druh gymnázia a pro tvorbu jejich názorů, postojů a hodnot měly rozhodně více vlivu četba, umění a kultura, než televize či rozhlas. Neprosazují se tolik vůči lidem, co jim odporují, a jsou méně majetní oproti ostatním.

Naproti tomu **nevěřící a nerozhodní** jsou nejvíce muži a studují na strojních fakultách. Navštěvovali především střední odbornou školu průmyslového typu, případně neprůmyslového typu. Oproti tradičním věřícím měla na jejich názory, postoje a hodnoty četba, kultura a umění o něco menší vliv a naopak televize a rozhlas zase vliv větší. Také jsou ochotní více se prosazovat ve vztazích. Pocházejí z majetnějších poměrů, přičemž velmi často žijí v domácnostech s příjmem 21 000 až 30 000, případně ještě s vyšším, čemuž odpovídá například, že nejčastěji vlastní jejich domácnost auto.

Co se **netradičních věřících** týče, tak se jejich charakteristika někde přiklání více k tradičním věřícím a někde zase k nevěřícím a nerozhodným. Jsou to tedy spíše ženy a nejčastěji studují pedagogickou fakultu. Na střední školu chodili většinou na nějaký druh gymnázia. Význam pro tvorbu jejich názorů měla ze všech nejvíce četba, umění a kultura. S nevěřícími a nerozhodnými je pojí to, že jsou také ochotnější se prosazovat ve vztazích a jsou o něco majetnější než tradičně věřící, což potvrzuje, že jejich domácnost často vlastní auto a má příjmy v rozmezí 11 000 až 20 000 anebo 21 000 až 30 000.

5.2.2. Hodnotové preference

Statisticky významné rozdíly byly zjištěny u otázek č.1, 2 a 10.

5.2.2.1. Otázky, tabulky a interpretace

Tabulka č.19: Korelace s otázkou č.1.f.

Ot.č.1.f. Jak je důležité ve Vašem životě náboženství ?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
velmi důležité	počet	41	2	5	48
	<i>procenta ze sloupce</i>	51,9%	0,8%	1,4%	6,9%
	adj.res.	16,7	-4,9	-5,9	
dost důležité	počet	22	20	5	47
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,8%	7,8%	1,4%	6,8%
	adj.res.	7,9	0,8	-5,8	
ne příliš důležité	počet	12	100	47	159
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,2%	38,9%	13,2%	22,9%
	adj.res.	-1,7	7,7	-6,3	
vůbec nedůležité	počet	4	135	300	439
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,1%	52,5%	84,0%	63,3%
	adj.res.	-11,4	-4,5	11,6	

Celkově je náboženství pro studenty většinou vůbec nedůležité (63,3%) anebo ne příliš důležité (22,9%). Pro tradiční věřící je samozřejmě náboženství nejčastěji velmi důležité (51,9%), případně dost důležité (27,8%). Pro nevěřící a nerozhodné není naopak náboženství nejčastěji vůbec důležité (84%). Pro netradičně věřící náboženství také nejčastěji není vůbec důležité (52,5%) či je ne příliš důležité (38,9%), ale jasně odmítavou odpověď neuvádí zdaleka tak často jako nevěřící a nerozhodní.

Z tabulky č.11 uvedené níže vychází, že celkově nejvíce studentů nachází zdroj vnitřního klidu, pohodu, klid a jistotu ve vztahu s partnerkou či partnerem (21,9%), poté s přáteli (20,4%) případně s rodinou (17,4%) a na dovolené a při sportování (12,2%). Tradiční věřící nachází zdroj klidu oproti průměru mnohem více při rozjímání o víře (16,5%) či v kostele (10,1%) a o trochu více také s rodinou (20,3%), méně zase s přáteli (7,6%) a na dovolené a při sportování (2,5%). Netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými nacházejí klid nejvíce ve vztahu s partnerem či partnerkou (22% a 23,2%) anebo s přáteli (22% a 22,1%). Při rozjímání o víře či v kostele nenachází klid vůbec (0%), což je pochopitelné. V rodině netradiční věřící o trochu více (19,7%) než nevěřící s nerozhodnými (15,1%).

Tabulka č.20: Korelace s otázkou č.2

Ot.č.2 Můžete říci, kde nacházíte zdroje Vašeho vnitřního klidu, kde nacházíte pohodu, klid, jistotu?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
doma s rodinou	počet	16	51	54	121
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,3%	19,7	15,1	17,4%
	adj.res.	0,7	1,2	-1,6	
při práci	počet	0	4	5	9
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	1,5%	1,4%	1,3%
	adj.res.	-1,1	0,4	0,3	
na dovolené, při sportování	počet	2	31	52	85
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,5%	12,0%	14,6%	12,2%
	adj.res.	-2,8	-0,2	1,9	
s přáteli	počet	6	57	79	142
	<i>procenta ze sloupce</i>	7,6%	22,0%	22,1%	20,4%
	adj.res.	-3,0	0,8	1,1	
v kostele	počet	8	0	0	8
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,1%	0,0%	0,0%	1,2%
	adj.res.	7,9	-2,2	-2,9	
při rozjímání o víře	počet	13	0	0	13
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,5%	0,0%	0,0%	1,9%
	adj.res.	10,2	-2,8	-3,7	
sám/sama bez lidí	počet	7	28	35	70
	<i>procenta ze sloupce</i>	8,9%	10,8%	9,8%	10,1%
	adj.res.	-0,4	0,5	-0,2	
při zábavě	počet	5	6	25	36
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,3%	2,3%	7,0%	5,2%
	adj.res.	0,5	-2,6	2,2	
ve vztahu s partnerem/ partnerkou	počet	12	57	83	152
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,2%	22,0%	23,2%	21,9%
	adj.res.	-1,5	0,1	0,9	
při pomoci jiným, při práci pro veřejné účely	počet	2	5	3	10
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,5%	1,9%	0,8%	1,4%
	adj.res.	0,9	0,8	-1,4	
při nakupování	počet	0	1	1	2
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,4%	0,3%	0,3%
	adj.res.	-0,5	0,4	0,0	
nemá žádný takový zdroj klidu	počet	0	2	6	8
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,8%	1,7%	1,2%
	adj.res.	-1,0	-0,7	1,3	
jinde, jinak, jak	počet	8	17	14	39
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,1%	6,6%	3,9%	5,6%
	adj.res.	1,9	0,8	-2,0	

Tabulka č.21: Korelace s otázkou č.10.d.

Ot.č.10.d. Je podle Vás pro úspěšné manželství důležitá vzájemná úcta a uznání?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
velmi důležité	počet	77	246	313	636
	<i>procenta ze sloupce</i>	97,5%	94,6%	87,7%	91,4%
	adj.res.	2,0	2,3	-3,6	
spíše důležité	počet	2	13	38	53
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,5%	5,0%	10,6%	7,6%
	adj.res.	-1,8	-2,0	3,1	
nepříliš důležité	počet	0	1	6	7
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,4%	1,7%	1,0%
	adj.res.	-1,0	-1,3	1,8	

Z celkového souboru je zřejmé, že vzájemnou úctu a uznání považují za velmi důležitou pro úspěšné manželství většina studentů (91,4%), podstatně méně studentů ji považuje jenom za spíše důležitou (7,6%). Ze srovnání vychází, že tradiční věřící a netradiční věřící považují vzájemnou úctu a uznání za velmi důležitou o trochu častěji (97,5% a 94,6%) než nevěřící s nerozhodnými (87,7%). Nevěřící s nerozhodnými zase o trochu častěji uváděli vzájemnou úctu a uznání za spíše důležitou (10,6%).

Tabulka č.22: Korelace s otázkou č.10.e.

Ot.č.10.e. Je podle Vás pro úspěšné manželství důležité společné náboženské přesvědčení?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
velmi důležité	počet	27	17	22	66
	<i>procenta ze sloupce</i>	34,2%	6,9%	6,8%	10,2%
	adj.res.	7,5	-2,1	-2,8	
spíše důležité	počet	40	83	63	186
	<i>procenta ze sloupce</i>	50,6%	33,7%	19,4%	28,7%
	adj.res.	4,6	2,2	-5,2	
nepříliš důležité	počet	12	146	239	397
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,2%	59,3%	73,8%	61,2%
	adj.res.	-8,9	-0,7	6,6	

Společné náboženské přesvědčení příliš studentů za důležité pro úspěšné manželství nepovažuje. Celkově jich 61,2% odpovědělo, že je nepříliš důležité. Již méně (28,7%) jej označilo za spíše důležité. Tradiční věřící ho za velmi důležité a spíše důležité označili nejčastěji ze všech (34,2% a 50,6%). Nejméně častěji jim také přišlo nepříliš důležité (15,2%). Naopak nevěřící s nerozhodnými ho označili nejčastěji za nepříliš důležité (73,3%)

netradiční věřící se pohybovali mezi těmito dvěma póly, ale také jim poměrně často přišlo jako nepřilíš důležité (59,3%).

Tabulka č.23: Korelace s otázkou č.10.j.

Ot.č.10.j. Je podle Vás pro úspěšné manželství důležité dobré sexuální soužití?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
velmi důležité	počet	39	167	236	442
	<i>procenta ze sloupce</i>	50,0%	64,7%	66,1%	63,8%
	adj.res.	-2,7	0,4	1,3	
spíše důležité	počet	32	91	119	242
	<i>procenta ze sloupce</i>	41,0%	35,3%	33,3%	34,9%
	adj.res.	1,2	0,1	-0,9	
nepřilíš důležité	počet	7	0	2	9
	<i>procenta ze sloupce</i>	9,0%	0,0%	0,6%	1,3%
	adj.res.	6,4	-2,3	-1,8	

Sexuální soužití považuje většina studentů (63,8%) za velmi důležité pro úspěšné manželství. Více se od průměru odchylojí tradiční věřící, kteří ho za velmi důležitý označily v 50% a za nepřilíš důležitý v 9%. Za nepřilíš důležitý ho z netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými neurčil téměř nikdo (0% a 0,6%).

Tabulka č.24: Korelace s otázkou č.10.o.

Ot.č.10.o. Je podle Vás pro úspěšné manželství důležitá společný etnický (národnostní) původ?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
velmi důležité	počet	4	2	13	19
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,1%	0,8%	3,8%	2,8%
	adj.res.	1,3	-2,4	1,5	
spíše důležité	počet	28	46	55	129
	<i>procenta ze sloupce</i>	35,9%	18,4%	16,0%	19,2%
	adj.res.	4,0	-0,4	-2,1	
nepřilíš důležité	počet	46	202	275	523
	<i>procenta ze sloupce</i>	59,0%	80,8%	80,2%	77,9%
	adj.res.	-4,3	1,4	1,4	

Společný etnický původ nepovažuje většina studentů (77,9%) za přilíš důležitý pro úspěšné manželství. Tradiční věřící se opět trochu odlišují od průměru, protože ho nepovažují za přilíš důležitý méně častěji (59%) a naopak ho více z nich oproti ostatním označilo za spíše důležité (35,9%).

5.2.2.2. Shrnutí

Podle očekávání jsou hodnotové preference tradičních věřících, netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými poněkud odlišné. Pro **tradiční věřící** je samozřejmě více než pro ostatní důležité náboženství a zdroje klidu hledají častěji než ostatní při rozjímání o víře či v kostele. Nejdůležitější je pro ně v tomto směru rodina a o trochu méně vztah s partnerem či partnerkou. Pro úspěšné manželství vidí jako podstatné jistě vzájemnou úctu a uznání, společné náboženské přesvědčení a dobrému sexuálnímu soužití nepřičítají tak vysoký význam jako ostatní. Co se týče společného etnickém původu obou manželů, tak mu přičítají malý význam, ale ne tak malý jako ostatní.

Nevěřící a nerozhodní samozřejmě odmítají důležitost náboženství pro jejich život a klid nacházejí nejvíce ve vztahu s partnerem či partnerkou, případně v kontaktu s přáteli. Pro úspěšné manželství je pro ně jistě důležitá vzájemná úcta uznání, i když ne tolik jako pro tradiční věřící, a naopak dávají větší důraz než oni na dobré sexuální soužití. Společný etnický původ jim nepřijde téměř vůbec důležitý.

Netradiční věřící se opět pohybují názorově někde mezi zmiňovanými skupinami. Náboženství neodmítají tak razantně jako nevěřící a nerozhodní, ale zdroje klidu s nimi sdílí společné, tedy vztah s partnerem a partnerkou, případně kontakt s přáteli. Pro úspěšné manželství jim také přijde velmi významná vzájemná úcta a uznání a důležitost společného náboženského přesvědčení nezamítají tolik jako nevěřící a nerozhodní. Co se týče významu dobrého sexuálního soužití a společného etnického původu pro úspěšné manželství, sdílí své názory s nevěřícími a nerozhodnými.

5.2.3. Hodnotové orientace

V tomto okruhu byly nalezeny statisticky významné vztahy u otázek č.9 a 11.

5.2.3.1. Otázky, tabulky a interpretace

Tabulka č.25: Korelace s otázkou č.9.f.

Ot.č.9.f. Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	1	0	7	8
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,3%	0,0%	2,0%	1,2%
	adj.res.	0,1	-2,2	2,1	
spíše souhlasím	počet	5	14	22	41
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,4%	5,5%	6,4%	6,1%
	adj.res.	0,1	-0,5	0,4	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	4	34	62	100
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,1%	13,4%	18,1%	14,8%
	adj.res.	-2,6	-0,8	2,4	
spíše nesouhlasím	počet	11	77	89	177
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,1%	30,3%	26,0%	26,3%
	adj.res.	-2,6	1,9	-0,1	
naprosto nesouhlasím	počet	57	129	162	348
	<i>procenta ze sloupce</i>	73,1%	50,8%	47,4%	51,6%
	adj.res.	4,0	-0,3	-2,2	

S výrokem „**Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda**“ většina studentů naprosto nesouhlasí (51,6%) anebo spíše nesouhlasí (26,3%). Tradiční věřící s výrokem nesouhlasili ještě silněji než ostatní, protože 73,1% z nich naprosto nesouhlasilo a na svobodu tedy dávají velký důraz. U netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými byl nesouhlas s výrokem o trochu slabší, naprosto jich nesouhlasilo 50,8% a 47,4%.

Tabulka č.26: Korelace s otázkou č.9.g.

Ot.č.9.g. Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	5	25	52	82
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,4%	9,7%	14,6%	11,8%
	adj.res.	-1,6	-1,3	2,3	
spíše souhlasím	počet	15	66	105	186
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,2%	25,6%	29,4%	26,8%
	adj.res.	-1,6	-0,6	1,6	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	16	82	94	192
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,5%	31,8%	26,3%	27,7%
	adj.res.	-1,5	1,8	-0,8	
spíše nesouhlasím	počet	29	46	69	144
	<i>procenta ze sloupce</i>	37,2%	17,8%	19,3%	20,8%
	adj.res.	3,8	-1,5	-1,0	
naprosto nesouhlasím	počet	13	39	37	89
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,7%	15,1%	10,4%	12,8%
	adj.res.	1,1	1,4	-2,0	

K výroku „Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem“ zaujímá nejvíce studentů neutrální stanovisko (27,7%), přičemž spíše jich souhlasí 26,8% a spíše nesouhlasí 20,8%. Tradiční věřící s ním nejčastěji spíše nesouhlasí (37,2%) a nevěřící s nerozhodnými s ním nejčastěji spíše souhlasí (29,4%), což odkazuje k tomu, že nevěřící a nerozhodní dávají o něco větší důraz na finanční přínos, který zaměstnání přináší. Netradiční věřící se nejčastěji staví neutrálně (31,8%) anebo spíše souhlasí (25,6%).

Tabulka č.27: Korelace s otázkou č.9.h.

Ot.č.9.h. Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	21	139	242	402
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,3%	54,1%	68,0%	58,3%
	adj.res.	-5,9	-1,7	5,3	
spíše souhlasím	počet	25	71	80	176
	<i>procenta ze sloupce</i>	32,5%	27,6%	22,5%	25,5%
	adj.res.	1,5	1,0	-1,9	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	11	30	25	66
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,3%	11,7%	7,0%	9,6%
	adj.res.	1,5	1,5	-2,3	
spíše nesouhlasím	počet	8	11	7	26
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,4%	4,3%	2,0%	3,8%
	adj.res.	3,2	0,5	-2,6	
naprosto nesouhlasím	počet	12	6	2	20
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,6%	2,3%	0,6%	2,9%
	adj.res.	7,0	-0,7	-3,8	

S výrokem „**Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné**“ většina studentů naprosto souhlasí (58,3%) anebo spíše souhlasí (25,5%). Přičemž nevěřící a nerozhodní s ním naprosto souhlasí nejvíce (68%) a následují netradiční věřící (54,1%). Slabší souhlas s výrokem vyjádřili tradiční věřící, z nichž naprosto souhlasilo s výrokem 27,3% a spíše souhlasilo 32,5%, nejčastěji ze všech vyjádřili naprostý nesouhlas (15,6%), což odpovídá tomu, že nejsou tolik orientováni na to udělat si život příjemný za každou cenu.

Tabulka č.28: Korelace s otázkou č.9.i.

Ot.č.9.i. Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	12	73	147	232
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,8%	28,4%	41,2%	33,6%
	adj.res.	-3,5	-2,2	4,3	
spíše souhlasím	počet	14	78	99	191
	<i>procenta ze sloupce</i>	18,4%	30,4%	27,7%	27,7%
	adj.res.	-1,9	1,2	0,0	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	12	62	73	147
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,8%	24,1%	20,4%	21,3%
	adj.res.	-1,2	1,4	-0,6	
spíše nesouhlasím	počet	16	28	26	70
	<i>procenta ze sloupce</i>	21,1%	10,9%	7,3%	10,1%
	adj.res.	3,3	0,5	-2,6	
naprosto nesouhlasím	počet	22	16	12	50
	<i>procenta ze sloupce</i>	28,9%	6,2%	3,4%	7,2%
	adj.res.	7,7	-0,8	-4,1	

S výrokem „**Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc**“ studenti nejčastěji naprosto souhlasí (33,6%), případně spíše souhlasí (27,7%). Podle předpokladu nevěřící a nerozhodní opět častěji uvádějí, že naprosto souhlasí (41,2%) oproti slabšímu naprostému souhlasu netradičních věřících (28,4%) a ještě slabšímu tradičních věřících (15,8%). Tradiční věřící ve velkém počtu naprosto nesouhlasí (28,9%) a staví se k této otázce tedy opět poměrně rozdílněji než nevěřící a nerozhodní. Podobně jako v předešlé otázce.

Tabulka č.29: Korelace s otázkou č.9.k.

Ot. č.9.k. Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	12	42	91	145
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,6%	16,3%	26,1%	21,3%
	adj.res.	-1,3	-2,4	3,2	
spíše souhlasím	počet	18	75	114	207
	<i>procenta ze sloupce</i>	23,4%	29,2%	32,8%	30,4%
	adj.res.	-1,4	-0,5	1,4	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	20	73	85	178
	<i>procenta ze sloupce</i>	26,0%	28,4%	24,4%	26,1%
	adj.res.	0,0	1,1	-1,0	
spíše nesouhlasím	počet	21	57	40	118
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,3%	22,2%	11,5%	17,3%
	adj.res.	2,5	2,6	-4,1	
naprosto nesouhlasím	počet	6	10	18	34
	<i>procenta ze sloupce</i>	7,8%	3,9%	5,2%	5,0%
	adj.res.	1,2	-1,0	0,2	

Z celkového souboru nejvíce studentů (30,4%) spíše souhlasí s tvrzením, že „**Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí**“. 26,1% studentů pak ani nesouhlasí, ani souhlasí. Tradiční věřící velmi často s tvrzením spíše nesouhlasí (27,3%) stejně jako netradiční věřící (22,2%), což kontrastuje s nevěřícími a nerozhodnými, z nichž spíše nesouhlasí jen 11,5%. Nevěřící a nerozhodní mají zase silný naprostý souhlas (26,1%) s tvrzením oproti netradičním věřícím(16,3%) a tradičním věřícím (15,6%). Z toho plyne, že nevěřící a nerozhodní požadují od cizinců o trochu více než ostatní, aby se přizpůsobovali stylu země, kde žijí.

Tabulka č.30: Korelace s otázkou č.9.l.

Ot.č.9.k. Cizincům by se měla v naší zemi zakázat veškerá politická činnost.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	2	10	29	41
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,7%	4,1%	8,9%	6,3%
	adj.res.	-1,4	-1,8	2,7	
spíše souhlasím	počet	7	24	48	79
	<i>procenta ze sloupce</i>	9,3%	9,8%	14,7%	12,2%
	adj.res.	-0,8	-1,5	2,0	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	7	23	49	79
	<i>procenta ze sloupce</i>	9,3%	9,4%	15,0%	12,2%
	adj.res.	-0,8	-1,7	2,2	
spíše nesouhlasím	počet	27	87	99	213
	<i>procenta ze sloupce</i>	36,0%	35,5%	30,4%	33,0%
	adj.res.	0,6	1,1	-1,4	
naprosto nesouhlasím	počet	32	101	101	234
	<i>procenta ze sloupce</i>	42,7%	41,2%	31,0%	36,2%
	adj.res.	1,2	2,1	-2,8	

S výrokem „**Cizincům by se měla v naší zemi zakázat veškerá politická činnost**“ studenti celkově většinou nesouhlasí. 36,2% jich uvedlo, že naprosto nesouhlasí a 33%, že spíše nesouhlasí. Nejčastější naprostý nesouhlas (42,7%) vyjádřili tradiční věřící a netradiční věřící (41,2%). Zatímco z nevěřících a nerozhodných uvedlo naprostý nesouhlas 31%, což může svědčit o jejich o něco menší toleranci vůči politické aktivitě cizinců.

Tabulka č.31: Korelace s otázkou č. 9.p.

Ot.9.p. Kdybychom jsme se všichni něčeho zřekli, nebyla by brzy žádná chudoba.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	10	14	13	37
	<i>procenta ze sloupce</i>	13,3%	5,8%	4,0%	5,8%
	adj.res.	3,0	0,1	-2,0	
spíše souhlasím	počet	20	32	41	93
	<i>procenta ze sloupce</i>	26,7%	13,3%	12,5%	14,5%
	adj.res.	3,2	-0,6	-1,4	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	15	33	55	103
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,0%	13,8%	16,8%	16,0%
	adj.res.	1,0	-1,2	0,5	
spíše nesouhlasím	počet	13	63	86	162
	<i>procenta ze sloupce</i>	17,3%	26,3%	26,2%	25,2%
	adj.res.	-1,7	0,5	0,6	
naprosto nesouhlasím	počet	17	98	133	248
	<i>procenta ze sloupce</i>	22,7%	40,8%	40,5%	38,6%
	adj.res.	-3,0	0,9	1,1	

S výrokem „**Kdybychom jsme se všichni něčeho zřekli, nebyla by brzy žádná chudoba**“, studenti naprosto nesouhlasí v 38,6% a spíše nesouhlasí v 25,2%. Netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými s výrokem více naprosto nesouhlasí (40,8% a 40,5%) než tradiční věřící (22,7%). A tradiční věřící s ním zase častěji spíše souhlasí (26,7%) než netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými (13,3% a 12,5%), což odpovídá jejich silnějšímu sociálnímu citění.

Tabulka č.32: Korelace s otázkou č.9.q.

Ot.č.9.q. To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je umět se rozdělit.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	16	34	35	85
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,3%	13,3%	10,2%	12,5%
	adj.res.	2,2	0,5	-1,9	
spíše souhlasím	počet	39	92	123	254
	<i>procenta ze sloupce</i>	49,4%	35,9%	35,9%	37,5%
	adj.res.	2,3	-0,6	-0,9	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	13	98	128	239
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,5%	38,3%	37,3%	35,3%
	adj.res.	-3,7	1,3	1,1	
spíše nesouhlasím	počet	8	26	32	66
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,1%	10,2%	9,3%	9,7%
	adj.res.	0,1	0,3	-0,4	
naprosto nesouhlasím	počet	3	6	25	34
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,8%	2,3%	7,3%	5,0%
	adj.res.	-0,5	-2,5	2,7	

Z celkového souboru studentů jich s tvrzením „**To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je umět se rozdělit**“ nejvíce spíše souhlasí (37,5%) případně ani nesouhlasí, ani souhlasí (35,3%). Tradičně věřící uvedli častěji než ostatní, že s tvrzením spíše souhlasí (49,4%). Netradičních věřících spíše souhlasilo 35,9% a nevěřících s nerozhodnými 35,9%. Poslední jmenované skupiny respondentů zase častěji než tradiční věřící uvedli nerozhodný postoj k tvrzení (ani nesouhlasím, ani souhlasím), a to ve 38,3% a 37,3%. Tradiční věřící tuto odpověď volili pouze v 16,5% případů. Tradiční věřící tedy dávají větší důraz na výchovu dětí v tom ohledu, aby se uměly podělit s ostatními.

Tabulka č.33: Korelace s otázkou č.9.t.

Ot.č.9.t. Se smrtí vše končí.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	6	35	122	163
	<i>procenta ze sloupce</i>	8,7%	16,3%	42,1%	28,4%
	adj.res.	-3,9	-5,0	7,3	
spíše souhlasím	počet	7	24	41	72
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,1%	11,2%	14,1%	12,5%
	adj.res.	-0,6	-0,8	1,2	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	2	26	46	74
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,9%	12,1%	15,9%	12,9%
	adj.res.	-2,6	-0,4	2,1	
spíše nesouhlasím	počet	2	59	39	100
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,9%	27,4%	13,4%	17,4%
	adj.res.	-3,4	4,9	-2,5	
naprosto nesouhlasím	počet	52	71	42	165
	<i>procenta ze sloupce</i>	75,4%	33,0%	14,5%	28,7%
	adj.res.	9,1	1,8	-7,6	

S výrokem „**Se smrtí vše končí**“ přibližně stejný počet studentů naprosto souhlasí (28,4%) i naprosto nesouhlasí (28,7%). Mezi naprosto nesouhlasícími se zřetelně vydělují tradiční věřící, kteří tak uvedli nejčastěji (75,4%), následují je netradiční věřící (33%) a pouze zlomek nevěřících a nerozhodných (14,5%). Na druhém konci tabulky je situace opačná, nejčastěji naprosto souhlasí nevěřící a nerozhodní (42,1%), přičemž netradiční věřící (16,3%) a tradiční věřící (8,7%) naprosto souhlasí podstatně méně. Netradiční věřící se v tomto případě blíží více většinové názorové orientaci tradičních věřících, tedy že se smrtí vše nekončí. Často také uváděli (27,4%), že s výrokem spíše souhlasí.

Tabulka č.34: Korelace s otázkou č.9.u.

Ot.č.9.u. Doufám, že po smrti existuje další život.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	52	68	48	168
	<i>procenta ze sloupce</i>	73,2%	30,9%	18,0%	30,1%
	adj.res.	8,5	0,3	-6,0	
spíše souhlasím	počet	13	63	32	108
	<i>procenta ze sloupce</i>	18,3%	28,6%	12,0%	19,4%
	adj.res.	-0,2	4,5	-4,2	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	1	40	50	91
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,4%	18,2%	18,7%	16,3%
	adj.res.	-3,6	1,0	1,5	
spíše nesouhlasím	počet	1	16	27	44
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,4%	7,3%	10,1%	7,9%
	adj.res.	-2,2	-0,4	1,9	
naprosto nesouhlasím	počet	4	33	110	147
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,6%	15,0%	41,2%	26,3%
	adj.res.	-4,2	-4,9	7,6	

S tvrzením „**Doufám, že po smrti existuje další život**“ celkově studenti často naprosto souhlasí (30,1%) či spíše souhlasí (19,4%), ale nezanedbatelný je i počet naprosto nesouhlasících (26,3%). Tradiční věřící se opět nejvíce kloní na stranu něčeho dalšího po smrti a s tvrzením 73,2% z nich naprosto souhlasí. Netradiční věřící s tvrzením naprosto souhlasí méně (30,9%) a nevěřící a nerozhodní logicky nejméně (18%). Naopak zase nevěřící a nerozhodní nejčastěji naprosto nesouhlasí s představou posmrtného života (41,2%). Netradiční a tradiční věřící naprosto odmítají posmrtný život podstatně méně (15% a 5,6%).

Tabulka č.35: Korelace s otázkou č.9.v

Ot.č.9.v. Lidé vstanou tělem i duší z mrtvých.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	33	7	3	43
	<i>procenta ze sloupce</i>	50,0%	3,9%	1,2%	8,8%
	adj.res.	12,7	-2,9	-5,9	
spíše souhlasím	počet	11	9	6	26
	<i>procenta ze sloupce</i>	16,7%	5,1%	2,4%	5,3%
	adj.res.	4,4	-0,2	-2,9	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	5	28	20	53
	<i>procenta ze sloupce</i>	7,6%	15,7%	8,1%	10,8%
	adj.res.	-0,9	2,7	-1,9	
spíše nesouhlasím	počet	2	45	36	83
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,0%	25,3%	14,6%	16,9%
	adj.res.	-3,2	3,7	-1,4	
naprosto nesouhlasím	počet	15	89	182	286
	<i>procenta ze sloupce</i>	22,7%	50,0%	73,7%	58,2%
	adj.res.	-6,3	-2,8	7,0	

S tvrzením „**Lidé vstanou tělem i duší z mrtvých**“, které se opět týká smrti, většina studentů (58,2%) naprosto nesouhlasí. Nevěřící a nerozhodní s tímto podle očekávání naprosto nesouhlasí nejčastěji (73,7%), netradiční věřící o něco méně (50%) a tradiční věřící vůbec nejméně (22,7%). Velmi markantní je fakt, že plných 50% tradičních věřících uvedlo naprostý souhlas s výrokem, což učinil jen velmi malý zlomek ostatních (3,9% a 1,2%). Netradičně věřící byli u tohoto výroku blíže stanovisku nevěřících s nerozhodnými, tedy většinou přesvědčení, že lidé nevstanou tělem i duší z mrtvých.

Tabulka č.36: Korelace s otázkou č.9.w.

Ot.č.9.w. Život má smysl, protože existuje Bůh.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	59	4	0	63
	<i>procenta ze sloupce</i>	79,7%	2,0%	0,0%	11,2%
	adj.res.	20,1	-5,0	-8,8	
spíše souhlasím	počet	11	10	9	30
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,9%	5,1%	3,1%	5,3%
	adj.res.	3,9	-0,2	-2,5	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	1	33	7	41
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,4%	16,8%	2,4%	7,3%
	adj.res.	-2,1	6,4	-4,7	
spíše nesouhlasím	počet	1	44	18	63
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,4%	22,4%	6,1%	11,2%
	adj.res.	-2,9	6,2	-4,0	
naprosto nesouhlasím	počet	2	105	259	366
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,7%	53,6%	88,4%	65,0%
	adj.res.	-12,1	-4,2	12,1	

Z celkového souboru naprostá většina studentů s tvrzením „**Život má smysl, protože existuje Bůh**“ naprosto nesouhlasí (65%) případně spíše nesouhlasí (11,2%). Z tohoto naprosto vyčnívají samozřejmě tradiční věřící, z nichž naopak většina (79,7%) naprosto souhlasila. Nejsilnější naprostý nesouhlas (88,4%) s tvrzením vyjádřili nevěřící a nerozhodní, po nich netradiční věřící (53,6%), kteří ovšem tvrzení neodmítli tak razantně a častěji uvedli, že spíše nesouhlasí (22,4%).

Tabulka č.37: Korelace s otázkou č.9.y.

Ot.č.9.y. Nevím, proč člověk žije.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	4	18	37	59
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,3%	8,2%	12,7%	10,1%
	adj.res.	-1,5	-1,2	2,1	
spíše souhlasím	počet	1	17	28	46
	<i>procenta ze sloupce</i>	1,3%	7,7%	9,6%	7,8%
	adj.res.	-2,2	-0,1	1,6	
ani nesouhlasím, ani souhlasím	počet	5	29	28	62
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,7%	13,2%	9,6%	10,6%
	adj.res.	-1,2	1,6	-0,7	
spíše nesouhlasím	počet	8	39	55	102
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,7%	17,7%	18,9%	17,4%
	adj.res.	-1,6	0,2	0,9	
naprosto nesouhlasím	počet	57	117	143	317
	<i>procenta ze sloupce</i>	76,0%	53,2%	49,1%	54,1%
	adj.res.	4,1	-0,3	-2,4	

S výrokem „Nevím, proč člověk žije“ studenti celkově nejvíce naprosto nesouhlasí (54,1%) případně spíše nesouhlasí (17,4%). Nejčastěji naprosto nesouhlasili tradiční věřící (76%), kteří nejspíše díky své víře tolik nepochybuji o smyslu života. Z netradičních věřících naprosto nesouhlasilo 53,2% a z nevěřících a nerozhodných 49,1%. Nevěřící a nerozhodní naprosto souhlasili častěji (12,7% z nich) než ostatní (8,2% a 5,3%).

Tabulka č.38: Korelace s otázkou č.11.

Ot.č.11. Proč jsou u nás lidé, kteří žijí v nouzi? Který z následujících důvodů považujete za nejdůležitější?		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
protože mají smůlu	počet	2	14	23	39
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,2%	6,5%	7,7%	6,8%
	adj.res.	-1,2	-0,2	0,9	
z lenosti a nedostatku pevné vůle	počet	10	56	94	160
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,9%	26,0%	31,4%	27,7%
	adj.res.	-2,2	-0,7	2,1	
protože je v naší společnosti bezpráví	počet	13	23	28	64
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,6%	10,7%	9,4%	11,1%
	adj.res.	2,6	-0,2	-1,4	
nevyhnutelně to patří k pokroku	počet	8	54	59	121
	<i>procenta ze sloupce</i>	12,7%	25,1%	19,7%	21,0%
	adj.res.	-1,7	1,9	-0,8	
žádný z těchto důvodů	počet	30	68	95	193
	<i>procenta ze sloupce</i>	47,6%	31,6%	31,8%	33,4%
	adj.res.	2,5	-0,7	-0,9	

Celkově studenti nejčastěji uvedli (33,4%), že žádný z předložených důvodů toho „**Proč jsou u nás lidé, kteří žijí v nouzi?**“ nepovažují za nejdůležitější. Dále 27,1% z nich uvedlo za nejdůležitější důvod „lenost a nedostatek pevné vůle“ a 21% z nich, že to „nevyhnutelně patří k pokroku“. Tradiční věřící nejčastěji (47,6%) nepovažovali žádný z předložených důvodů za nejdůležitější. To samé uvedlo 31,6% netradičních věřících a 31,8% nevěřících a nerozhodných. Nevěřící a nerozhodní zase nejčastěji uváděli jako důvod „lenost a nedostatek pevné vůle“ (31,4%), to samé uvedlo 26% netradičních věřících, ale již méně tradičních věřících (15,9%). Tradiční věřící zase častěji (20,6%) oproti ostatním uváděli jako důvod „protože v naší společnosti existuje bezpráví“. To uvedlo pouze 10,7% netradičních věřících a 9,4% nevěřících a nerozhodných. Z odpovědí je možné vyvodit, že nevěřící s nerozhodnými a netradiční věřící jsou více pravicově orientovaní a kloní se více k názoru, že lidé se o sebe mají postarat sami. Zato tradiční věřící zase více odkazují na nespravedlivou distribuci práva.

5.2.3.2. Shrnutí

Tradiční věřící se v oblasti hodnotových orientací profilovali především vůči stanoviskům nevěřících s nerozhodnými. Netradiční věřící se jejich orientacím někdy přibližovali a někdy zase ne. Tradiční věřící například dávají velký důraz na svobodu oproti blahobytu a jistotě, s čímž také koresponduje, že povolání nevidí v první řadě jako zdroj financí. Udělat si život příjemný jim přijde důležitý, ale ne tolik jako ostatním. A být šťastný, ať už jakkoliv, spíše nepovažují za důležité. V otázkách týkajících se práv a postavení cizinců se projeví velmi tolerantně, nejvíce ze všech. Více také zdůrazňovali sociální citění se slabšími a to, aby se děti naučily dělit se s ostatními. Jako důvod nouze některých lidí viděli častěji než jiní existenci bezpráví ve společnosti. Výrazně se pak odlišovali zejména v otázkách týkajících se smrti a smysluplnosti života. Velmi často věří, že existuje posmrtný život a že lidé vstávají duší i tělem z mrtvých, a také jim život přijde více smysluplný než ostatním, především díky jejich víře v existenci Boha.

Nevěřící a nerozhodní jsou zřetelně více orientovaní na materiální stránky života než tradiční věřící. Je pro ně například o něco důležitější finanční hledisko zaměstnání a velký důraz kladou na příjemný život a na to, aby byli šťastní. Nemají takové sociální citění a rozhodně tedy nesouhlasí s tím, že by ubylo chudších, kdyby se všichni něčeho zřekli. S tím souvisí i to, že pro ně není tak výrazně důležité, zda se děti naučí umět se rozdělit, jako to je pro tradiční věřící. A důvod nouze některých lidí vidí nejčastěji v tom, že jsou líní a nemají dostatek pevné vůle. V otázkách práv cizinců byli tolerantní, ovšem o něco méně než ostatní. Co se

týče otázek smrti a smysluplnosti života, ukázalo se, že posmrtný život spíše odmítají, ale ne naprosto. Co odmítají ve velké většině, je možnost vstání lidské duše a těla z mrtvých. Život jim přijde smysluplný, ovšem o něco méně než tradičním věřícím. A logicky pro ně rozhodně není smysluplný proto, že by existoval Bůh.

Netradiční věřící byli oproti výše zmíněným skupinám studentů méně vyhranění ve svých hodnotových orientacích. V některých případech se shodovali s orientacemi tradičních věřících a někdy zase spíše s orientacemi nevěřících s nerozhodnými. U otázek týkajících se významu svobody, finančního zabezpečení plynoucího ze zaměstnání, příjemného života a pocitu štěstí se pohybují mezi názorovými póly tradičně věřících a nevěřících s nerozhodnými. Svoboda je pro ně celkově důležitější než blahobyt a jistota, ale ne tolik jako pro tradiční věřící, ale zase více než pro nevěřící s nerozhodnými. Pravidelný příjem plynoucí ze zaměstnání je pro ně důležitý, a to o něco více než pro tradiční věřící a zase méně než pro nevěřící s nerozhodnými. Život chtějí mít příjemný a to, aby byli šťastní je pro ně taky celkem důležité, ale ne tak výrazně jako pro nevěřící s nerozhodnými. Co se týče tolerance cizinců a jejich práv, jsou vůči tomu otevřenější, podobně jako tradiční věřící. To, že by se zmenšila chudoba, pokud by se všichni něčeho zřekli, to vcelku popírají stejně jako nevěřící s nerozhodnými. Také se s nimi shodují v názoru na důvod nouze některých lidí, když čtvrtina z nich označila „lenost a nedostatek pevné vůle“. Na vedení dětí k tomu, aby se uměli rozdělit, jim záleží, ale zase ne tak hodně jako tradičním věřícím.

V otázkách týkajících se posmrtného života a smysluplnosti života stojí, dá se říci, téměř uprostřed mezi vyhraněnými názory tradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými. Například více jak polovina z nich věří v posmrtný život. Ale to, že by lidé vstávali duší i těly z mrtvých zase spíše odmítají. Ve velké většině považují lidský život za smysluplný, nicméně jeho smysl nevidí v existenci Boha. I když toto netvrdí tak zaniceně jako nevěřící s nerozhodnými.

5.2.4. Normy

Zde byly nalezeny statisticky významné vztahy jak u výroků otázky č.22 tak u výroků otázky č.23.

5.2.4.1. Otázky, tabulky a interpretace

Tabulka č.39: Korelace s otázkou č.22.d.

Ot.č.22.d. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : užívat drogy, např.marihuanu nebo hašiš		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	63,3	27,8	32,4	34,2
	2	11,4	15,8	16,2	15,5
	3	8,9	10,8	13,4	11,9
	4	2,5	8,5	7,3	7,2
	5	5,1	13,1	12,3	11,8
	6	2,5	5,0	2,8	3,6
	7	0,0	5,8	4,7	4,6
	8	1,3	5,4	4,2	4,3
	9	3,8	5,8	1,7	3,4
vždy je přijatelné	10	1,3	1,9	5,0	3,4

Celkově studenti nejčastěji odpovídali, že užívat drogy nikdy není ospravedlnitelné (34,2%), případně uvedli druhé nejodmítavější hodnocení 2 (15,5%). Tradiční věřící užívání drog odmítli nejvíce, 63,3% z nich uvedlo odpověď 1. Stejně učinilo podstatně méně netradičních věřících (27,8%) či nevěřících s nerozhodnými (32,4%). Tradiční věřící se tedy staví k drogám nejodmítavěji.

Tabulka č.40: Korelace s otázkou

Ot.č.22.e. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : lhát ve vlastním zájmu		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	Celkem
nikdy není přijatelné	1	40,5	11,2	11,8	14,8
	2	25,3	18,5	16,2	18,1
	3	17,7	15,4	16,2	16,1
	4	5,1	9,7	7,6	8,1
	5	2,5	19,3	18,5	17,0
	6	3,8	8,5	9,5	8,5
	7	1,3	6,6	7,6	6,5
	8	2,5	7,7	5,6	6,0
	9	1,3	1,9	4,8	3,3
vždy je přijatelné	10	0,0	1,2	2,2	1,6

Z celkového souboru studenti nejčastěji u výroku „**Lhát ve vlastním zájmu**“ uváděli často odpověď 1 (14,8%), 2 (18,1%), 3 (16,1%) případně 5 (17%). To svědčí o tom, že většina studentů hodnotí lhaní jako spíše nepřijatelné, i když ne nějak razantně. Nejsilněji lhaní odmítli opět tradiční věřící, když na označili nejčastěji odpověď 1 (40,5%) a 2 (25,3%). Ta samá hodnocení označili netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými rozhodně méně často (11,2%,18,5% a 11,8%, 16,2%). Zato častěji než tradiční věřící uvedli na stupnici 5 (19,3% a 18,5%), což svědčí o tom, že lhaní neodmítají tak rázně.

Tabulka č.41: Korelace s otázkou č.22.f.

Ot.č.22.f. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : jako ženatý/vdaná mít milostný poměr		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	77,2	25,9	29,1	33,3
	2	10,1	20,1	15,9	16,8
	3	3,8	11,6	11,7	10,8
	4	1,3	9,3	8,4	7,9
	5	3,8	13,5	15,6	13,5
	6	0,0	5,0	5,0	4,5
	7	1,3	6,9	5,0	5,3
	8	0,0	3,9	3,1	3,0
	9	1,3	2,7	3,1	2,7
vždy je přijatelné	10	1,3	1,2	3,1	2,2

Celkově studenti milostný poměr, pokud jsou ženatí či vdané, nepovažují za přijatelný. U výroku „**Jako ženatý/vdaná mít milostný poměr**“ tedy nejčastěji uváděli na stupnici nejmírnější odpověď 1 (33,3%), 2 (16,8%) či 5 (13,5%). Opět nejvíce to odmítli tradiční věřící, když 77,2% z nich označilo odpověď 1. tuto odpověď volilo jen 25,9% netradičních věřících a 29,1% nevěřících s nerozhodnými. neodmítají to opět tak razantně jako tradiční věřící.

Tabulka č.42: Korelace s otázkou č.22.h.

Ot.č.22.h. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : homosexualita		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	26,6	5,4	14,0	12,2
	2	5,1	2,3	3,6	3,3
	3	6,3	1,6	2,8	2,7
	4	6,3	0,8	2,2	2,2
	5	13,9	6,2	11,7	9,9
	6	3,8	1,6	2,0	2,0
	7	2,5	2,3	2,8	2,6
	8	5,1	12,8	8,1	9,5
	9	13,9	20,2	17,3	18,0
vždy je přijatelné	10	16,5	46,7	35,5	37,5

Celkově se studenti k výroku o homosexualitě staví tak, že 37,5% z nich ji označilo za vždy přijatelnou 18% označilo hned další nejvyšší odpověď 9. 12,2% ji pak označilo za nikdy nepřijatelnou. Poměrně neutrální a zároveň nejméně tolerantní ze všech jsou vůči homosexualitě tradiční věřící, z nichž nejvíce (26,6%) volilo odpověď 1, tedy „nikdy není přijatelná“, poté hodně volilo odpověď 10 (16,5%) tedy „vždy je přijatelná“, případně druhou nejtolerantnější odpověď 9 (13,9%). Nejvíce tolerantní vůči homosexualitě jsou netradiční věřící, z nichž odpověď „vždy je přijatelná“ volilo 46,7% a druhou nejtolerantnější odpověď 20,2%. „Vždy je přijatelná“ označilo oproti netradičním věřícím o něco méně (35,5%) nevěřících a nerozhodných, a druhou nejtolerantnější odpověď volilo 17,3% z nich.

Tabulka č.43: Korelace s otázkou č.22.i.

Ot.č.22.i. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : potrat		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	43,6	3,5	4,2	8,4
	2	20,5	2,3	6,7	6,6
	3	6,4	3,9	4,5	4,5
	4	1,3	3,5	2,8	2,9
	5	14,1	15,1	16,2	15,6
	6	0,0	6,6	6,4	5,8
	7	2,6	9,7	8,1	8,1
	8	5,1	18,6	11,2	13,3
	9	3,8	15,9	14,0	13,5
vždy je přijatelné	10	2,6	20,9	26,0	21,5

K potratu se studenti celkově staví spíše tolerantně. Nejčastěji (21,5%) volili odpověď „vždy je přijatelný“, hodně z nich (15,6%) také volilo prostřední neutrální odpověď 5 a nejamítavější odpověď 1 volilo 8,4%. Nejvíce odmítavě se k výroku stavěli tradiční věřící,

když 43,2% z nich označilo, že potrat pro ně není nikdy přijatelný. Stejnou odpověď uvedlo pouze 4,2% nevěřících s nerozhodnými a 3,5% netradičních věřících. Tito naopak mnohem častěji volili nejtolerantnější odpověď „vždy je přijatelný“. Z netradičních věřících ji označilo 20,9% a z nevěřících s nerozhodnými 26%. Přičemž z tradičních věřících ji označilo jen 2,6%. Tudíž je jasné, že se k potratu staví z velké většiny odmítavě.

Tabulka č.44: Korelace s otázkou č.22.j.

Ot.č.22.j. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : rozvod		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	17,9	0,8	2,2	3,5
	2	12,8	1,5	3,1	3,6
	3	15,4	2,3	3,9	4,6
	4	6,4	3,5	3,1	3,6
	5	24,4	14,3	17,7	17,2
	6	2,6	6,6	6,5	6,1
	7	5,1	7,7	9,0	8,1
	8	7,7	19,7	13,8	15,3
	9	1,3	22,0	12,6	14,9
vždy je přijatelné	10	6,4	21,6	28,1	23,2

U výroku, zda je či není ospravedlnitelný rozvod, studenti nejčastěji (23,2%) volili odpověď „vždy je přijatelný“, případně následující odpovědi 9 a 8 (14,9% a 15,3%) a hodně také zaujalo neutrální stanovisko s odpovědí 5 (17,2%). Nejtolerantněji se k rozvodu staví netradiční věřící, z nichž nejvíce tolerantní odpovědi 10 a 9 označilo dohromady 43,6%, a nevěřící s nerozhodnými, z nichž odpovědi 10 a 9 označilo 40,7%. Z tradičních věřících tak učinilo pouze 7,7%. Ti naopak nejčastěji ze všech volili dvě nejzamítavější odpovědi 1 a 2, když je označilo 30,7% z nich, a staví se k rozvodům tedy nejvíce negativně.

Tabulka č.45: Korelace s otázkou 22.k.

Ot.č.22.k. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : euthanasie		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	30,4	2,3	2,2	5,5
	2	11,4	2,7	0,8	2,7
	3	3,8	2,7	2,8	2,9
	4	3,8	1,9	1,7	2,0
	5	19,0	10,5	9,8	11,1
	6	5,1	7,0	7,3	6,9
	7	2,5	11,3	10,1	9,7
	8	8,9	21,8	13,2	15,9
	9	5,1	20,6	20,2	18,6
vždy je přijatelné	10	10,1	19,1	31,9	24,7

Celkově se studenti k výroku o euthanasii staví tak, že ji považují většinou za přijatelnou. 24,7% označilo odpověď „vždy je přijatelná“, odpověď 9 volilo 18,6% a odpověď 8 volilo 15,9%. Opět poměrně větší množství tradičních věřících považuje euthanasii za nepřijatelnou, jelikož 30,4% označilo „nikdy není přijatelná“ a 11,4% volilo druhou nejméně přijatelnou odpověď 2. Tyto dvě nejméně přijatelné odpovědi volilo pouze 5% netradiční věřících a 3% nevěřících s nerozhodnými. Tito označovali euthanasii naopak za převážně přijatelnou. Z netradičních věřících 61,5% označilo 3 nejtolerantnější odpovědi 10, 9 a 8 a z nevěřících a nerozhodných tak učinilo plných 65,3%.

Tabulka č.46: Korelace s otázkou 22.k.

Ot.č.22.k. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : sebevražda		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	46,8	21,7	20,2	23,8
	2	16,5	14,0	10,1	12,2
	3	3,8	11,2	9,5	9,5
	4	6,3	5,0	7,8	6,6
	5	11,4	18,6	18,5	17,7
	6	5,1	4,7	7,0	5,9
	7	1,3	5,8	6,7	5,8
	8	3,8	8,5	5,9	6,6
	9	1,3	7,4	5,3	5,6
vždy je přijatelné	10	3,8	3,1	9,0	6,2

Většinou studenti sebevraždu považují spíše za nepřijatelnou. 36% označilo první dvě nejméně přijatelné odpovědi 1 a 2, přičemž poměrně hodně studentů (17,7%) volilo také neutrální odpověď 5. Za nejvíce nepřijatelnou považují sebevraždu tradiční věřící, z nichž 46,8% volilo odpověď „nikdy není přijatelná“ a odpověď 2 volilo 16,5%. Ne tak razantně odmítli sebevraždu netradiční věřící, z nichž odpověď „nikdy není přijatelná“ volilo 21,7%, a nevěřící s nerozhodnými, z nichž odpověď „nikdy není přijatelná“ volilo 20,2%.

Tabulka č.47: Korelace s otázkou 22.o.

Ot.č.22.o. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : politicky motivovaná vražda		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	81,6	60,5	62,6	63,9
	2	2,6	15,9	9,5	11,1
	3	2,6	10,9	7,0	7,9
	4	2,6	1,6	4,7	3,3
	5	7,9	3,9	7,0	5,9
	6	2,6	1,9	1,7	1,9
	7	0,0	1,6	2,2	1,7
	8	0,0	2,3	1,1	1,4
	9	0,0	0,8	0,8	0,7
vždy je přijatelné	10	0,0	0,8	3,4	2,0

Většina studentů politicky motivovanou vraždu nepovažuje absolutně za přijatelnou a vyjádřilo silný nesouhlas. 63,9% z nich volilo odpověď „nikdy není přijatelná“. Tradiční věřící ji odmítli nejvíce, když odpověď „nikdy není přijatelná“ volilo 81,6% z nich. Stejnou odpověď volilo o trochu méně netradičních věřících (60,5%) a nevěřících s nerozhodnými (62,6%).

Tabulka č.48: Korelace s otázkou 22.o.

Ot.č.22.p. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : prostituce		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	57,0	21,8	22,7	26,3
	2	10,1	16,3	12,6	13,7
	3	10,1	17,9	11,2	13,6
	4	3,8	7,0	10,9	8,7
	5	10,1	16,0	17,1	15,9
	6	0,0	5,1	7,6	5,8
	7	2,5	4,7	5,6	4,9
	8	2,5	4,3	4,5	4,2
	9	2,5	2,3	3,6	3,0
vždy je přijatelné	10	1,3	4,7	4,2	4,0

Prostituci celkově studenti spíše považují za nepřijatelnou, když 26,3% z nich volilo „nikdy není přijatelná“ a další dvě odmítavé odpovědi 9 a 8 volilo dohromady 27,3%. 15,5% vyjádřilo neutrální stanovisko odpovědí 5. Tradiční věřící nejvíce považují prostituci za nepřijatelnou. 57% z nich označilo odpověď „nikdy není přijatelná“ a 20,2% další dvě nejvíce odmítavé odpovědi. Zatímco netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými se k prostituci staví o něco méně odmítavě. Odpověď „nikdy není přijatelná“ volilo 21,8% netradičních věřících a 22,7% nevěřících s nerozhodnými. Často také volili neutrální odpověď 5 (16% a 17,1%).

Tabulka č.49: Korelace s otázkou 22.r.

Ot.č.22.r. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : vyhnout se placení jízdného ve veřejné dopravě		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	20,3	7,0	8,1	9,1
	2	16,5	9,3	5,3	8,1
	3	10,1	6,6	9,5	8,5
	4	5,1	6,6	7,5	6,9
	5	10,1	20,9	21,2	19,9
	6	10,1	9,3	10,1	9,8
	7	7,6	11,6	9,8	10,2
	8	6,3	10,9	11,5	10,6
	9	5,1	10,5	6,7	7,9
vždy je přijatelné	10	8,9	7,4	10,3	9,1

K výroku, zda je nebo není přijatelné/ospravedlnitelné vyhnout se placení jízdného ve veřejné dopravě, nejvíce studentů uvedlo neutrální stanovisko, když 19,9% z nich zvolilo odpověď 5. Všechny ostatní odpovědi volilo vždy mezi 7,9% až 10,6% studentů, což znamená, že názorové spektrum na tento výrok je velmi pravidelně rozloženo po celé škále odpovědí. K odpovědi „nikdy není přijatelné“ se o trochu více kloní tradiční věřící, z nichž tuto možnost uvedlo 20,3%. Ostatní dvě skupiny (netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými) kopírovali vesměs odpovědi za celkový soubor a nejčastěji odpovídali nerozhodně (20,9% a 21,2%).

Tabulka č.50: Korelace s otázkou 23.v.

Ot.č.23.v. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : národnostní či etnická nesnášenlivost		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	60,8	44,7	38,3	43,2
	2	21,5	30,4	19,6	23,8
	3	7,6	12,8	13,7	12,7
	4	2,5	2,3	7,5	5,0
	5	5,1	3,1	8,9	6,3
	6	0,0	0,8	3,4	2,0
	7	0,0	2,7	2,2	2,2
	8	0,0	1,9	3,1	2,3
	9	1,3	0,0	0,8	0,6
vždy je přijatelné	10	1,3	1,2	2,5	1,9

Národnostní či etnickou nesnášenlivost označila většina studentů za jasně nepřijatelnou. 43,2% volilo nejmítavější odpověď „nikdy není přijatelná“ a 23,2% volilo druhou nejmítavější odpověď 9. Tradiční věřící považují národnostní či etnickou nesnášenlivost za nejvíce nepřijatelnou ze všech, jelikož odpověď „nikdy není přijatelná“ volilo 60,8% a

následující odpověď 9 volilo 21,5%. Tradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými vyjádřili svůj nesouhlas mírněji, když 44,7% respektive 38,3% volilo nejodmítavější odpověď.

Tabulka č.51: Korelace s otázkou 23.w.

Ot.č.23.w. Je vždy ospravedlnitelné nebo nikdy neospravedlnitelné : vítězit nad jinými lidmi za každou cenu		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
nikdy není přijatelné	1	48,1	26,3	19,7	25,4
	2	19,0	24,3	19,2	21,0
	3	12,7	19,2	17,7	17,7
	4	3,8	8,6	9,6	8,6
	5	11,4	12,2	17,7	14,9
	6	2,5	3,1	5,4	4,2
	7	1,3	3,5	3,9	3,5
	8	1,3	1,6	2,8	2,2
	9	0,0	1,2	2,8	1,9
vždy je přijatelné	10	0,0	0,0	1,1	0,6

Odpovědi k výroku „**Vítězit nad jinými lidmi za každou cenu**“ byli za celkový soubor spíše odmítavé. 46,4% uvedlo dvě nejodmítavější odpovědi 1 a 2 a 14,9% uvedlo neutrální odpověď 5. Tradiční věřící uvedli odpověď „nikdy není přijatelné“ nejčastěji (48,1%), zatímco netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými o něco méně častěji (26,3% a 19,7%). Druhou nejodmítavější odpověď 2 volili všechny skupiny studentů téměř stejně často (19%, 24,3% a 19,2%).

5.2.4.2. Shrnutí

Výše uvedené otázky a výroky zkoumající normy studentů většinou nastolovaly poměrně ožehavá společenská témata. Nejvíce odmítavě ze všech skupin se k předloženým tématům vyjadřovali **tradiční věřící**. Někteří odmítli a považovali za nepřijatelné více a někteří méně. Mezi ty, která odmítli velice rázně a jasně (tedy volili většinou odpovědi 1, 2 či 3), patří užívání drog, lhaní ve vlastním zájmu, jako ženatý/vdaná mít milostný poměr, potrat, sebevražda, politicky motivovaná vražda, prostituce, národnostní či etnická nesnášenlivost a vítězit nad jinými lidmi za každou cenu. A mezi ty, která odmítli mírněji patří rozvod, euthanasie a vyhnout se placení jízdného ve veřejné dopravě. Odpovědi na přijatelnost či nepřijatelnost homosexuality jsou rozloženy rovnoměrně po celém spektru možných odpovědí. Z reakcí tradičních věřících lze vyčíst, že v mnohem větší míře než ostatní inklinují k dodržování jistých společenských norem a že jsou jistě ovlivněni tradičními křesťanskými

normami a desaterem, z kterých vyplývá úcta k životu, čestné jednání a určité chování ve vztazích. A jistě má na jejich názory také vliv jednání a stanovisko církve a jejich představitelů.

Netradiční věřící se k výrokům vyjadřovali poměrně shodně jako **nevěřící s nerozhodnými**. S některými výroky, které tradiční věřící striktně odmítali, většinou netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými také nesouhlasili, ale ne tak razantně. Za také velmi silně nepřijatelné považovali pouze politicky motivovanou vraždu. Mezi výroky, jež považovali spíše za nepřijatelné, ale ne tak silně jako tradiční věřící, patří užívání drog, lhaní ve vlastním zájmu, jako ženatý/vdaná mít milostný poměr, sebevražda, prostituce, národnostní či etnická nesnášenlivost a vítězit nad jinými lidmi za každou cenu. Pak je tady výrok „vyhnout se placení jízdného v hromadné dopravě“, ke kterému měli oproti tradičním věřícím benevolentnější stanovisko a své odpovědi rozmístili rovnoměrně po celém spektru možných odpovědí. A jako poslední skupinu lze označit výroky, ke kterým měli podstatně odlišnější stanovisko než tradiční věřící, a to tedy takové, že je většina z nich považovala za spíše přijatelné. Jsou to výroky týkající se homosexuality, potratu, rozvodu a euthanasie. Homosexualitu přijímali netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými ze všech témat za nejvíce přijatelnou.

5.2.5. Otázky po smyslu a víře

Statisticky významné vztahy jsem našel u otázek č.8, 12 i 13.

4.2.5.1. Otázky, tabulky a interpretace

Tabulka č.52: Korelace s otázkou 8.

Ot.č.8. Který z výroků je bližší Vašemu stanovisku : A-Existují jasná hlediska k určení toho, co je dobro a zlo. To platí vždy pro každého,bez ohledu na okolnosti. B-Nikdy neexistují jasná hlediska k určení toho,co je dobro a zlo. To,závisí pouze na okolnostech.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
souhlasím s výrokem A	počet	17	6	20	43
	procenta ze sloupce	21,8%	2,3%	5,6%	6,2%
	adj.res.	6,0	-3,3	-0,7	
souhlasím s výrokem B	počet	47	216	290	553
	procenta ze sloupce	60,3%	83,7%	81,7%	80,0%
	adj.res.	-4,6	1,9	1,1	
nesouhlasím ani s jedním z nich	počet	14	36	45	95
	procenta ze sloupce	17,9%	14,0%	12,7%	13,7%
	adj.res.	1,1	0,1	-0,8	

Z celkového souboru sledovaných studentů určila většina z nich (80%) v otázce č.8., že nejbližší jejich stanovisku je výrok B, tedy „**Nikdy neexistují jasná hlediska k určení toho,co je dobro a zlo**“. Podstatně méně studentů (13,7%) nesouhlasilo ani s jedním navrhovaným výrokem a jen velmi málo (6,2%) označilo výrok „**Existují jasná hlediska k určení toho, co je dobro a zlo**“. Netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými nejčastěji volili výrok B (83,7% a 81,7%). Tradiční věřící také (60,3%), ale zároveň nejvíce oproti ostatním označili i výrok A (21,8%). Část z nich si je tedy více jistá v rozlišování dobra a zla.

Tabulka č.53: Korelace s otázkou 12.a.

Ot.č.12.a. Žijeme ve zkaženém světě.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	14	20	25	59
	<i>procenta ze sloupce</i>	17,70%	7,80%	7,10%	8,60%
	adj.res.	3,1	-0,6	-1,4	
spíše souhlasím	počet	15	50	56	121
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,00%	19,40%	15,90%	17,50%
	adj.res.	0,4	1	-1,2	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	38	132	168	338
	<i>procenta ze sloupce</i>	48,10%	51,20%	47,60%	49,00%
	adj.res.	-0,2	0,9	-0,7	
spíše nesouhlasím	počet	8	46	72	126
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,10%	17,80%	20,40%	18,30%
	adj.res.	-2	-0,2	1,5	
naprosto nesouhlasím	počet	4	10	32	46
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,10%	3,90%	9,10%	6,70%
	adj.res.	-0,6	-2,3	2,6	

Odpovědi na výrok „**Žijeme ve zkaženém světě**“ byly celkově spíše neutrální, 49% z vybraných studentů volilo „částečně souhlasím, částečně nesouhlasím“. A velmi podobné množství studentů označilo odpovědi buď „spíše souhlasím“ (17,5%) anebo „spíše nesouhlasím“ (18,3%). Netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými vesměs kopírovali průměrný model odpovědí. Tradiční věřící se trochu lišily v tom, že o něco častěji než ostatní s výrokem naprosto souhlasili (17,7% z nich).

Tabulka č.54: Korelace s otázkou 12.b.

Ot.č.12.b. Musíme se starat o své vlastní štěstí a ne o svět.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	4	4	21	29
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,1%	1,6%	5,9%	4,2%
	adj.res.	0,4	-2,7	2,3	
spíše souhlasím	počet	8	29	66	103
	<i>procenta ze sloupce</i>	10,3%	11,3%	18,5%	14,9%
	adj.res.	-1,2	-2,0	2,7	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	15	83	109	207
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,2%	32,4%	30,6%	30,0%
	adj.res.	-2,2	1,1	0,4	
spíše nesouhlasím	počet	23	92	109	224
	<i>procenta ze sloupce</i>	29,5%	35,9%	30,6%	32,5%
	adj.res.	-0,6	1,5	-1,1	
naprosto nesouhlasím	počet	28	48	51	127
	<i>procenta ze sloupce</i>	35,9%	18,8%	14,3%	18,4%
	adj.res.	4,2	0,2	-2,9	

S výrokem „**Musíme se starat o své vlastní štěstí a ne o svět**“ studenti z celkového souboru nejčastěji spíše nesouhlasili (32,5%), případně částečně souhlasili i nesouhlasili (30%). Odpovědi netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými se opět příliš nelišily od průměru. Pouze tradiční věřící nejčastěji vyjádřili naprostý nesouhlas s výrokem (35,9%) a odmítli ho tedy razantněji.

Tabulka č.55: Korelace s otázkou 12.e.

Ot.č.12.e. To nejlepší, co se dá udělat, je se světu přizpůsobit.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	5	22	38	65
	<i>procenta ze sloupce</i>	6,6%	8,6%	10,9%	9,5%
	adj.res.	-0,9	-0,7	1,2	
spíše souhlasím	počet	10	40	82	132
	<i>procenta ze sloupce</i>	13,2%	15,6%	23,4%	19,3%
	adj.res.	-1,4	-1,9	2,8	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	11	74	113	198
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,5%	28,8%	32,3%	29,0%
	adj.res.	-3,0	-0,1	1,9	
spíše nesouhlasím	počet	25	83	76	184
	<i>procenta ze sloupce</i>	32,9%	32,3%	21,7%	26,9%
	adj.res.	1,2	2,5	-3,2	
naprosto nesouhlasím	počet	25	38	41	104
	<i>procenta ze sloupce</i>	32,9%	14,8%	11,7%	15,2%
	adj.res.	4,5	-0,2	-2,6	

K výroku „**To nejlepší, co se dá udělat, je se světu přizpůsobit**“ studenti celkově vyjadřovali nejčastěji neutrální stanovisko (29% z nich). A často také volili „spíše nesouhlasím“ (26,9%), takže se mírně naklonili k nesouhlasu. Nevěřící s nerozhodnými měli odpovědi rozloženy rovnoměrně, přičemž nejčastěji volili neutrální stanovisko (29%), zatímco tradiční věřící vyjádřili největší nesouhlas, když 65,8% z nich zvolilo dvě nesouhlasné odpovědi, což učinilo o něco méně netradičních věřících (47,1%). Většina tradičních věřících je tedy, více než ostatní, proti tomu se světu přizpůsobovat.

Tabulka č.56: Korelace s otázkou 12.i.

Ot.č.12.i. Náš svět je plný úžasných nových možností.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	30	110	180	320
	<i>procenta ze sloupce</i>	38,0%	42,8%	50,3%	46,1%
	adj.res.	-1,5	-1,3	2,3	
spíše souhlasím	počet	31	98	135	264
	<i>procenta ze sloupce</i>	39,2%	38,1%	37,7%	38,0%
	adj.res.	0,2	0,0	-0,2	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	14	46	34	94
	<i>procenta ze sloupce</i>	17,7%	17,9%	9,5%	13,5%
	adj.res.	1,2	2,6	-3,2	
spíše nesouhlasím	počet	4	2	5	11
	<i>procenta ze sloupce</i>	5,1%	0,8%	1,4%	1,6%
	adj.res.	2,6	-1,3	-0,4	
naprosto nesouhlasím	počet	0	1	4	5
	<i>procenta ze sloupce</i>	0,0%	0,4%	1,1%	0,7%
	adj.res.	-0,8	-0,8	1,3	

Celkově vybraní studenti s výrokem „Náš svět je plný úžasných nových možností“ veskrze souhlasili. 46,1% naprosto souhlasilo a 38% spíše souhlasilo. Mezi jednotlivými skupinami nebyly výrazné rozdíly, pouze odpověď „naprosto souhlasím“ volilo více nevěřících a nerozhodných (50,3% z nich), než netradičních věřících (42,8%), případně tradičních věřících (38,%). Poslední dvě jmenované skupiny zase uváděli častěji „částečně souhlasím, částečně nesouhlasím“ (17,9% a 17,7%) než nevěřící s nerozhodnými (9,5%).

Tabulka č.57: Korelace s otázkou 12.1.

Ot.č.12.i. Štěstí a spokojenost se nemá očekávat na tomto světě, nýbrž na onom.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	11	0	7	18
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,5%	0,0%	2,2%	2,9%
	adj.res.	6,7	-3,3	-1,1	
spíše souhlasím	počet	10	2	4	16
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,1%	0,9%	1,2%	2,6%
	adj.res.	6,5	-2,0	-2,2	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	20	9	12	41
	<i>procenta ze sloupce</i>	28,2%	3,9%	3,7%	6,6%
	adj.res.	7,8	-2,0	-3,0	
spíše nesouhlasím	počet	16	48	33	97
	<i>procenta ze sloupce</i>	22,5%	20,9%	10,2%	15,5%
	adj.res.	1,7	2,8	-3,8	
naprosto nesouhlasím	počet	14	171	268	453
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,7%	74,3%	82,7%	72,5%
	adj.res.	-10,6	0,8	5,9	

Naprostá většina studentů (72,5%) k výroku „**Štěstí a spokojenost se nemá očekávat na tomto světě, nýbrž na onom**“ uvedla, že s ním naprosto nesouhlasí. Mezi jednotlivými skupinami byli poměrně velké rozdíly. Nejvíce s výrokiem nesouhlasili nevěřící s nerozhodnými, z nichž naprostý nesouhlas uvedlo 82,7%. Z netradičních věřících to bylo 74,3%. Tradiční věřící naprosto nesouhlasili podstatně méně často (19,7%) a nejčastěji uváděli nerozhodnou odpověď (28,2%), tedy že s výrokiem „částečně souhlasí, částečně nesouhlasí“.

Tabulka č.58: Korelace s otázkou 13.b.

Ot.č.13.b. Život má pro mě smysl, protože existuje Bůh.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	46	1	1	48
	<i>procenta ze sloupce</i>	59,0%	0,4%	0,3%	7,4%
	adj.res.	18,6	-5,1	-7,2	
spíše souhlasím	počet	17	2	1	20
	<i>procenta ze sloupce</i>	21,8%	0,9%	0,3%	3,1%
	adj.res.	10,2	-2,5	-4,3	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	10	25	3	38
	<i>procenta ze sloupce</i>	12,8%	10,7%	0,9%	5,8%
	adj.res.	2,8	3,9	-5,6	
spíše nesouhlasím	počet	3	63	17	83
	<i>procenta ze sloupce</i>	3,8%	26,9%	5,0%	12,8%
	adj.res.	-2,5	8,1	-6,2	
naprosto nesouhlasím	počet	2	143	316	461
	<i>procenta ze sloupce</i>	2,6%	61,1%	93,5%	70,9%
	adj.res.	-14,2	-4,1	13,2	

S výrokiem „**Život má pro mě smysl, protože existuje Bůh**“ většina ze studentů naprosto nesouhlasí (70,9%). Nevěřící a nerozhodní naprosto nesouhlasí logicky zcela nejvíce (93,5%) a netradiční věřící o něco méně (61,1%). Tradiční věřící zase naopak nejvíce naprosto souhlasí (59% z nich), případně spíše souhlasí (21,8%).

Tabulka č.59: Korelace s otázkou 13.d.

Ot.č.13.d. Život má jen ten smysl, který mu sami dáme.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	16	123	168	307
	<i>procenta ze sloupce</i>	20,5%	48,4%	47,6%	44,8%
	adj.res.	-4,6	1,5	1,5	
spíše souhlasím	počet	22	90	129	241
	<i>procenta ze sloupce</i>	28,2%	35,4%	36,5%	35,2%
	adj.res.	-1,4	0,1	0,8	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	17	32	40	89
	<i>procenta ze sloupce</i>	21,8%	12,6%	11,3%	13,0%
	adj.res.	2,5	-0,2	-1,3	
spíše nesouhlasím	počet	12	8	12	32
	<i>procenta ze sloupce</i>	15,4%	3,1%	3,4%	4,7%
	adj.res.	4,8	-1,4	-1,6	
naprosto nesouhlasím	počet	11	1	4	16
	<i>procenta ze sloupce</i>	14,1%	0,4%	1,1%	2,3%
	adj.res.	7,3	-2,6	-2,1	

Většina ze studentů se přiklonila k souhlasu s výrokem „**Život má jen ten smysl, který mu sami dáme**“. 44,8% s ní naprosto souhlasilo a 35,2% s ní spíše souhlasilo. Nejsilnější naprostý souhlas projevili nevěřící s nerozhodnými (47,6%) a netradiční věřící (48,4%). Tradiční věřící naprosto souhlasili méně často (20,5%), přičemž nejčastěji jen spíše souhlasili (28,2%), případně uvedli „částečně souhlasím, částečně nesouhlasím“ (21,8%). To svědčí o tom, že nejsou tak silní individualisté jako nevěřící s nerozhodnými případně netradiční věřící.

Tabulka č.60: Korelace s otázkou 13.e.

Ot.č.13.e. Určujeme si sami náš vlastní osud.		tradiční věřící	netradiční věřící	nevěřící a nerozhodní	celkem
naprosto souhlasím	počet	9	61	108	178
	<i>procenta ze sloupce</i>	11,8%	24,8%	31,5%	26,8%
	adj.res.	-3,1	-0,9	2,8	
spíše souhlasím	počet	25	87	133	245
	<i>procenta ze sloupce</i>	32,9%	35,4%	38,8%	36,8%
	adj.res.	-0,8	-0,6	1,1	
částečně souhlasím, částečně nesouhlasím	počet	21	67	80	168
	<i>procenta ze sloupce</i>	27,6%	27,2%	23,3%	25,3%
	adj.res.	0,5	0,9	-1,2	
spíše nesouhlasím	počet	15	22	10	47
	<i>procenta ze sloupce</i>	19,7%	8,9%	2,9%	7,1%
	adj.res.	4,6	1,4	-4,3	
naprosto nesouhlasím	počet	6	9	12	27
	<i>procenta ze sloupce</i>	7,9%	3,7%	3,5%	4,1%
	adj.res.	1,8	-0,4	-0,8	

S výrokem „**Určujeme si sami náš vlastní osud**“ nejvíce studentů spíše souhlasí (36,8%), případně naprosto souhlasí (26,8%). Nevěřící s nerozhodnými naprosto souhlasí nejvíce ze všech (31,5%), což jenom potvrzuje jejich individualistickou orientaci. Netradiční věřící naprosto souhlasí o trochu méně (24,8%) a tradiční věřící úplně nejméně (11,8%). Tradiční věřící podobně jako ostatní také často spíše souhlasí (32,9%), případně částečně souhlasí, částečně nesouhlasí (27,6%). Oproti ostatním pouze více spíše nesouhlasí (19,7%).

5.2.5.2. Shrnutí

U otázek týkajících se smyslu a víry se netradiční věřící ve svých odpovědích opět jako u norem poměrně shodovali s nevěřícími a nerozhodnými, i když v některých názorech nebyli tak razantní a jednoznační. Od průměru se lišili především odpovědi tradičních věřících.

Tradiční věřící například netvrdili tak často, že „Nikdy neexistují jasná hlediska k určení toho, co je dobro a zlo“ a celkově o světě uvažují o trochu pesimističtěji než ostatní. Oproti nevěřícím s nerozhodnými a částečně i proti netradičním věřícím se stejně jako u otázek týkajících se norem profilovali méně individualisticky a mají větší tendenci podílet se na společné věci, například místo štěstí pro sebe se starat o lepší svět ...atd. Co se týče otázek smyslu a posmrtného života, také potvrdili, že častěji věří v posmrtný život a dosažení pravého štěstí v něm, a nevěří tolik jako ostatní, že jsou strůjci svého osudu či, že si sami určují svůj život. Jsou tedy více fatalističtí, ale zároveň se nechtějí světu za každou cenu přizpůsobovat.

Netradiční věřící se podobně jako **nevěřící s nerozhodnými** ukázali jako větší individualisté a o něco optimističtější, co se týče orientace na budoucnost. Ale kupodivu projeví mírnější nesouhlas s tím, že by se měli světu přizpůsobovat. Častěji byli přesvědčení o nejasném určení toho, co se dá považovat za dobro a zlo a rozhodně spíše nevěřili ve větší štěstí v posmrtném životě a tomu, že by jejich životu dával smysl Bůh. Přičemž netradiční věřící, v otázkách týkajících se posmrtného života a Boha, nebyli tolik striktní jako nevěřící s nerozhodnými. Oproti tradičním věřícím jsou méně fatalističtí a tedy více přesvědčení, že řídí svůj vlastní život a že mají svůj osud ve vlastních rukách.

D. ZÁVĚR

Jak jsem tedy předpokládal, při zpracovávání výsledků Výzkumu hodnot vysokoškoláků v ČR se skutečně objevily rozdíly mezi religiózně odlišně orientovanými vysokoškoláky. Tyto rozdíly se projeví ve všech charakteristikách užitých ve výzkumu hodnotových struktur vysokoškoláků – tedy v jejich hodnotových preferencích, hodnotových orientacích, normách chování a hodnotových rámcích (otázkách pojetí smyslu existence a důvěry), jakož i v socio-demografických a osobnostních charakteristikách. Jejich konkrétní podobu a celkové shrnutí nyní uvádím.

Tradiční věřící studenti jsou tedy nejčastěji ženy, studující na pedagogické fakultě v moravských městech, odkud pravděpodobně i většinou pocházejí. Před vysokou školou absolvovali nějaký druh gymnázia a pro tvorbu jejich názorů, postojů a hodnot měly větší vliv četba, umění a kultura než televize a rozhlas. Vypovídá to o tom, že jsou více humanitně zaměřeni, než nevěřící s nerozhodnými. Jsou také o něco méně majetní, než ostatní, čemuž odpovídá i to, že jejich domácnost méně často vlastní auto. Co se osobnostních charakteristik týče, tak se neprosazují na úkor druhých tak razantně jako ostatní. Jsou rozhodně menší individualisté a mají větší ochotu podílet se na společné věci, raději tedy spolupracují.

V rámci hodnotových preferencí vyvstávají tato fakta. Podle očekávání je pro tradiční věřící náboženství velmi důležité a také nacházejí zdroj svého vnitřního klidu velmi často při rozjímání o víře či v kostele. Dalšími důležitými zdroji vnitřního klidu jsou pro ně rodina případně vztah s partnerem či partnerkou. Pro úspěšné manželství jim přijde podstatné vzájemná úcta a uznání a více než pro jiné společné náboženské přesvědčení. Oproti ostatním jim v manželském vztahu záleží o trochu méně na dobrém sexuálním soužití a naopak zase o trochu více na společném etnickém původu.

Co se týče hodnotových orientací, profilovali se tradiční věřící také velmi srozumitelně. Oproti ostatním jim nepřijde tak hodně důležité být šťastný, ať už jakkoliv, a také nekladou tak velký důraz na příjemný život. S tím jistě souvisí, že upřednostňují svobodu na úkor blahobytu a jistoty více než ostatní a že povolání pro ně znamená více než jen příjem financí. Mají také silnější sociální cítění, důležité jim přijde, aby se děti naučili se rozdělit a důvod nouze ostatních vidí častěji než ostatní v existenci bezpráví ve společnosti. K cizincům jsou nejtolerantnější ze všech.

V okruhu předkládaných norem se tradiční věřící stavěli k různým tématům nejvíce odmítavě. Velmi silně odsuzují drogy, lhaní, nevěru, prostituci či rasovou či etnickou nesnášenlivost a v rámci zvýšené úcty k životu také silně odmítají potrat, sebevraždu a politicky motivovanou vraždu. O něco mírněji odmítali rozvod, neplacení jízdného ve veřejné dopravě a k homosexualitě mají neutrální postoj celkově. Je zřejmé, že se u norem velmi projevíly tradiční křesťanské postoje.

U otázek po smyslu a víře byl znát velký rozdíl mezi tradičními věřícími a nevěřícími s nerozhodnými. Ukázalo se, že tradiční věřící na svět pohlížejí o něco pesimističtěji a asi proto se chtějí častěji starat o to, aby byl lepší a nechtějí se mu za každou cenu tolik přizpůsobovat. S pesimističtější orientací může souviset to, že častěji vidí dosažení pravého štěstí až v posmrtném životě. Z hlediska své víry se méně často označují za strůjce svého osudu a určovatele svého života. Jak tedy vyplývá, věří v posmrtný život i to, že lidé vstávají duchem i tělem z mrtvých a život celkově jim přijde velmi smysluplný oproti ostatním, především díky jejich víře v existenci Boha.

Jejich zkrácená charakteristika vypadá zhruba takto. Jsou více fatalističtí, altruističtí, kooperativnější a tolerantnější vůči menšinám. Pochopitelně zastávají tradiční křesťanské hodnoty a nejsou tolik orientováni na příjemný život jako ostatní.

Nevěřící a nerozhodní, jak jsem již zmínil, měli podstatně odlišnější socio-demografickou a osobnostní charakteristiku a hodnotové orientace oproti tradičním věřícím. Nevěřící a ve věcech víry nerozhodní studenti jsou tedy nejčastěji muži a studují na strojních fakultách. Před vysokou školou nejčastěji studovali odbornou střední školu průmyslového, případně neprůmyslového typu. Z jejich typu studia vyplývá, že jsou techničtější a racionálnější zaměření, což se logicky odráží i v jejich přístupu k náboženství a víře. Jsou o něco majetnější než tradiční věřící, s čímž souvisí i to, že častěji vlastní jejich domácnost auto. Pro tvorbu jejich názorů měla také četba, umění a kultura větší vliv než televize a rozhlas, ale ne tolik jako pro tradiční věřící. Jsou ochotni se častěji prosadit na úkor druhých, pokud je to třeba, a celkově jsou větší individualisti a také optimističtější, co se týče vyhlídek do budoucnosti a pohledu na svět. Jsou přesvědčeni o tom, že záleží jen na nich, jak bude vypadat jejich život, a ne na nějaké vnější síle.

U zjišťovaných hodnotových preferencí se ukázalo, že pro nevěřící či nerozhodné studenty není náboženství pochopitelně vůbec důležité a zdroje svého vnitřního klidu hledají nejčastěji ve vztahu s partnerkou či partnerem případně s přáteli. Podobně jako pro tradiční věřící, i když ne tak hodně, jim přijde pro úspěšné manželství důležitá vzájemná úcta a uznání.

Společný etnický původ rozhodně nevidí jako nutný důvod pro úspěšné manželství, za to ale více než tradiční věřící trvají na dobrém sexuálním soužití.

Co se preferencí týče, jsou více orientovaní na materiální stránku života. Je tedy přirozené, že hodnotí finanční stránku zaměstnání jako velmi důležitou. Oproti tradičním věřícím dávají také větší důraz na příjemné prožití života a to, aby byli šťastní, ať už pro to mají udělat cokoli. Také nemají takové sociální cítění jako tradiční věřící, protože například důvod nouze některých lidí vidí spíše v nedostatku jejich pevně vůle a jejich lenosti, než v tom, že by ve společnosti existovalo bezpráví. Ani jim tolik nepřijde, že by ubylo chudých lidí, pokud by se oni sami něčeho zřekli, s čímž jistě souvisí i to, že nepřikládají tak silný důraz na to, aby se děti uměly rozdělit. K cizincům se staví tolerantně, ale opět ne tak hodně jako tradiční věřící.

Co se norem a otázek po smyslu a víře týče, měla skupina nevěřících a nerozhodných velmi podobná stanoviska jako skupina netradičních věřících, proto uvedu jejich názory v rámci charakteristiky netradičních věřících. Oproti netradičním i tradičním věřícím se lišili jen v tom, že nejvíce, i když ne zcela, odmítají posmrtný život a pochopitelně jim život nepřijde smysluplný z důvodu existence Boha. Život celkově považují za smysluplný, ale ne tolik jako ostatní dvě skupiny.

Netradiční věřící jsou tedy skupinou, jejichž charakteristika byla pro mě nejdůležitější. Netradiční věřící, neboli studenti, kteří necharakterizovali svou víru jako víru v Boha, ale jako víru ve „vyšší moc“ nebo „životní sílu či ducha“, představují zajímavou a v současnosti i poměrně početnou část obyvatel. Z různých důvodů, které jsem naznačil v teoretické části práce, se neztotožňují s tradiční křesťanskou vírou, ale nicméně nejsou úplně striktně materialističtí a často uznávají přítomnost něčeho nadpřirozeného či vyššího v jejich životech, co se vymyká exaktnímu a rozumovému chápání. Jak jsem se již zmínil, jejich hodnotové orientace a socio-demografické a osobnostní charakteristiky oscillovaly mezi názorovými póly tradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými, přičemž se velmi často názorově přiblížily spíše skupině nevěřících s nerozhodnými, případně zůstaly názorově někde uprostřed.

Ze zkoumaných dat vyšlo, že netradičně věřící studenti bývají z větší části ženy a studují nejčastěji pedagogickou fakultu. Jako střední školu studovali většinou nějaký druh gymnázia. Z toho vyplývá, že jsou oborem studia spíše všeobecně či humanitně zaměřeni. To potvrzuje i to, že význam pro utváření jejich názorů měla spíše četba, umění a kultura, než televize a rozhlas. Podobně jako nevěřící a nerozhodní se oproti tradičním věřícím více prosazují svou ve vztazích, jsou větší individualisté, optimisté a orientovaní na budoucnost, také jsou majetnější a jejich domácnost vlastní častěji automobil.

Po srovnání jejich hodnot lze říci, že sice přičítají malou důležitost náboženství a společnému náboženskému přesvědčení pro úspěšné manželství, ale ne tak jednostranně jako nevěřící a nerozhodní. Jinak téměř totožně vidí pro úspěšné manželství jako důležité vzájemnou úctu a uznání a dobrý sexuální život a naopak jako nedůležité společný etnický původ. Zdroje vnitřního klidu nacházejí nejčastěji ve vztahu s partnerem či partnerkou, případně s přáteli.

Co se týče jejich hodnotových preferencí, vesměs je mají shodné s nevěřícími a nerozhodnými, i když nejsou ve svých názorech vždy tak vyhranění. Je pro ně tedy důležitý pravidelný příjem plynoucí ze zaměstnání, chtějí mít příjemný život a usilují o dosažení štěstí. Svobodu staví nad blahobytem a jistotu, ale ne tak jasně jako tradiční věřící. Také nemají takové sociální cítění, což se projevilo v tom, že vcelku nesouhlasí s tím, že by se snížila chudoba, kdyby se všichni něčeho zřekli a také v tom, že jako důvod nouze některých lidí vidí jejich lenost a nedostatek pevné vůle. Od nevěřících a nerozhodných se lišily víceméně jen svou větší tolerancí vůči cizincům.

Jak jsem zmínil výše, u otázek zjišťujících normy měli také téměř shodný názor jako nevěřící s nerozhodnými. Razantně odmítli politicky motivovanou vraždu a k dalším tématům se stavěli také odmítavě, ale ne tak silně jako tradiční věřící. Slabší nesouhlas tedy netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými shodně projevili u skutečností jako je užívání drog, lhaní, prostituce, nevěra, sebevražda, národnostní či etnická nesnášenlivost a vítězení nad jinými lidmi za každou cenu. Benevolentněji se už stavěli k neplacení jízdného ve veřejných prostředcích. Další skupinu skutečností už hodnotili jako spíše přijatelné, což se nedá říci o tradičních věřících. Mezi ně patří potrat, rozvod, euthanasie a homosexualita. Celkově je tedy zřejmé, že netradiční věřící a nevěřící s nerozhodnými nesdílejí s tradičními věřícími tak silně odmítavé stanovisko vůči některým tématům, a že mají velmi rozdílný názor na pravidla partnerského soužití a na další zmíněná témata. Jistě na tvorbu jejich názorů nemá velký vliv církev a její představitelé, ale spíše všeobecně sdílené hodnotové postoje, názory blízkých případně nějakým způsobem významných osobností, média, anebo jejich vlastní úsudek.

Co se týče otázek smyslu a víry, měli netradiční věřící také velmi podobné stanovisko jako nevěřící s nerozhodnými. Odmítají to, že by měli dosáhnout většího štěstí v posmrtném životě, a také, že lidé vstávají duší i tělem z mrtvých. Oproti tradičním věřícím také nejsou tak fatalističtí a věří tedy, že to jsou spíše oni sami, kteří řídí svůj osud a směřování svého života. Velmi jasně a častěji než tradiční věřící odmítli možnosti jasného rozlišování dobra a zla. Nicméně v některých otázkách neřekli netradiční věřící tak jasné ne, jako nevěřící s nerozhodnými. Například tak striktně nezavrhovali tvrzení, že život je smysluplný díky existenci Boha, a už vůbec nezavrhovali, ba naopak více jak polovina z nich věří v posmrtný

život, čímž se spíše zase přibližují k názorům tradičních věřících. Někdy je tedy vidět, že se netradiční věřící vymezují poměrně stejně negativně vůči některým nadpřirozeným skutečnostem jako nevěřící a nerozhodní, ale někde jim zase narozdíl od nich naopak přitakají.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že podle předpokladu byly skutečně nejmarkantnější rozdíly v hodnotových strukturách nalezeny mezi tradičními věřícími a nevěřícími s nerozhodnými. U tradičních věřících se samozřejmě potvrdily všeobecně známé postoje vyznávané v souvislosti s jejich vírou (víra v posmrtný život, smysl života v Bohu) a vyvstal jejich poměrně odlišný pohled na normy oproti ostatním a také jejich spíše altruistická orientace, menší touha po prosazování vlastní osoby a jistý fatalismus. Co se týče netradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými, tak jako poznatkovou inovaci lze uvést, že se projevila relativní shoda jejich životních a hodnotových orientací. Někdy názory netradičních věřících oscilovaly v rozmezí mezi stanovisky tradičních věřících a nevěřících s nerozhodnými, ale velmi často se přiklonily více k názorům nevěřících s nerozhodnými. U obou skupin je možné vidět například větší pragmatismus (např. ve vztahu k povolání), individualismus a celkově intenzivnější orientaci na „příjemný život“. Pouze v některých otázkách, jako například existence posmrtného života a jiné, se názorově poněkud rozcházejí.

Doufám tedy, že celkově moje práce tím, že podala bližší obraz a ucelenější charakteristiku religiózně odlišně orientovaných vysokoškoláků, přispěla k podhalení problematiky netradiční religiozity. Její konkrétnější podoba je jistě poměrně složitý a mnohostranný problém, kterým stojí za to se hlouběji zabývat, abychom mohli lépe chápat současné společenské klima. Jak jsem již uvedl, téma pravděpodobně není zcela vyčerpáno poznatky z Výzkumu ISSP 1998 Náboženství od Hamplové (2000), která přetrvávající víru v nadpřirozeno ve společnosti chápe především jako jisté okultistické tendence, které charakterizuje mimo jiné jako např. víru v amulety, horoskopy a věštění. Po zpracování dat z Výzkumu hodnot vysokoškoláků v ČR a dosažení bližší charakteristiky netradičních věřících bych jejich postoj nazval spíše postojem latentní religiozity. Tito lidé sice sdílejí s tradičními věřícími určitou víru v nadpřirozeno a v cosi „vyššího“, ale svým založením a hodnotovými preferencemi se blíží spíše ateisticky a více materiálně orientované skupině populace. Domnívám se tedy, že v určité míře sice klesá důraz na některé obsahy, hodnoty a normy spojené s křesťanstvím a že křesťanství celkově v mnohém ztrácí své pozice, ale nicméně nemizí lidská potřeba se tázat po nemateriální podstatě světa a po něčem, co nás jako

smrtné bytosti přesahuje a má nad námi jistou moc. A to se v současnosti v ČR děje poněkud uvolněnějším, ne zcela jasně definovaným a uchopitelným způsobem.

Přiklonil bych se tedy k názorům Tomáše Halíka, který mluví o rozšířenosti „vágní“ a „difúzní religiozity“, „věřících s výhradami“ a existenci „plaché zbožnosti“ v ČR (Jandourek 1997), případně k názorům O. I. Štampacha popisující současnou netradiční víru jako „meditativní“ či spíše jako určitý typ nové spirituality (Štampach 2000). Každopádně je pro tento druh věřících příznačná určitá těkavost, neurčitost a širší rozpětí náboženských představ, než pro tradiční věřící. To jistě vyplývá z charakteru současného moderního světa a také ze specifických historických a lokálních daností. Problém je také jistě v tom, že pro průměrného člověka je poměrně složité zabývat se otázkami víry a náboženstvím, a tak dá mnohdy přednost určitým zjednodušením, případně má pro něj celý problém velmi nejasné kontury. Nicméně i přes tyto překážky je netradiční religiozita téma, kterým by bylo vhodné se zabývat podrobněji a v širších souvislostech a nebagatelizovat ho zjednodušujícími výklady.

E. POUŽITÁ LITERATURA

- Funda, O. – Mezi vírou a racionalitou, Brno 2003, Nakladatelství L. Marek
- Gál, F. (ed.) – Cesty víry, Praha 2000, G plus G
- Halík, T. – Co je bez chvění, není pevné, Praha 2002, Nakladatelství Lidové Noviny
- Halík, T. – Oslovit Zachea, Praha 2003, Nakladatelství Lidové Noviny
- Halík, T. – Vyzván i nevyzván, Praha 2004, Nakladatelství Lidové Noviny
- Hamplová, D. – Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti, Praha 2000, Sociologický ústav AV ČR
- Horyna, B. – Úvod do religionistiky, Praha 1997, vydal ISE, edice Oikúmené
- Inglehart, R., Norris, P. – Sacred and Secular, New York 2004, Cambridge University Press
- Jandourek, J. – Tomáš Halík, Praha 1997, Portál
- Lužný, D. – Náboženství a moderní společnost, Brno 1999, Masarykova Univerzita
- Lužný, D. – Nová náboženská hnutí, Brno 1997, Masarykova Univerzita
- Nešpor, Z. R. – [Jaká víra?: Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství/ Zdeněk R. Nešpor \(ed.\), Praha 2004, Sociologický ústav AV ČR](#)
- Olchavová, D. – Predestinace povolání, Praha 2004, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, bakalářská práce
- Říčan, P., Vojtíšek, Z. – Religionista a psycholog obhlíží českou náboženskou scénu, Psychologický časopis, 1999, č.1, s.73-80
- Spousta, J. - Proměny religiozity v české společnosti po roce 1989, Praha 1998, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, diplomová práce
- Štampach, I. O. – Současná spirituální scéna a světská společnost, čas. Religio, roč.8, 2/2000, s.189-194
- Štampach, I. O. – Současná česká religiozita, čas. Proglas, 7/1997, s.1-2
- Vojtíšek, Z. – Netradiční náboženství u nás, Hradec Králové 1999, Gaudeamus
- Velký sociologický slovník I, II. – [Sociologický ústav AV ČR redakční rada Jiří Linhart, Alena Vodáková, Miloslav Petrušek, Praha 1996, Karolinum](#)
- Citované empirické výzkumy